

Co znamená „institucionální akreditace“ v některých evropských zemích

Helena Šebková, Vladimír Roskovec

What does "institutional accreditation" mean in some European countries.

Abstract: The goal of the paper is to comparatively analyse selected European countries (i.e. Georgia, Netherlands, Norway, Poland, and Austria), specifically focusing on forms and conditions of institutional accreditation of higher education institutions. All the five countries as members of the Bologna process should follow Bologna Process priorities as well as specific national policies of higher education quality assurance, the context of which is shortly presented for each examined country as a starting point for analysis. Methodologically, the analysis is based mainly on the study of relevant official documents such as laws, regulations which deal with "institutional accreditation" or similar, and also of self-assessment reports made for European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). The findings show the prevailing diversity of national approaches. In this respect, the ENQA's strategy of not creating a single quality assurance approach/model (i.e. "not one size fits all") is met.

Úvod

Evropské vysoké školství, charakteristické svou dlouhou historií a velkou diverzitou vysokoškolských systémů, prošlo v uplynulých desetiletích (a nadále prochází) výraznými změnami, jejichž koordinaci na mezinárodní úrovni se snaží napomáhat především Boloňský proces a vytváření Evropského vysokoškolského prostoru (EHEA). Významnou a trvalou složkou tohoto vývoje je zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání a všech činností vysokých škol, a to prostřednictvím systémů vnitřního zajišťování, tak zejména vnějšího zajišťování kvality. Stav v této oblasti ve 20 evropských zemích na přelomu tisíciletí zachycují např. Schwarz a Westerhieden (2004), v zemích střední a východní Evropy Kohoutek (2009). Od této doby vývoj v řadě zemí pokračoval, namnoze byly při tom využívány mezinárodní zkušenosti zejména v rámci Boloňského procesu. Reflexi tohoto vývoje jsou věnovány např. publikace (Eggins, 2014; Harvey, 2016; Flood, Roberts, 2016; Cardoso et al., 2016; Wilkerson, 2017). Komentovaný přehled literatury o zajišťování kvality podává Ryan (2015).

Tato studie vznikla se záměrem zjistit, jak je v evropském kontextu chápána jedna z forem vnějšího zajišťování kvality, „institucionální akreditace“, zavedená do českého vysokoškolského systému rozsáhlou novelou zákona o vysokých školách z roku 2016 (Zákon č. 137/2016 Sb.). Pozornost je věnována zemím, jejichž agentury pověřené vnějším hodnocením a zajišťováním kvality vysokoškolského, či obecně terciárního vzdělávání (akreditační agentury) jsou členy Evropské asociace pro zajišťování kvality ve vysokém školství (ENQA), a které v uplynulých dvou letech předložily ENQA (z různých důvodů) vlastní hodnotící zprávu. Tyto zprávy (pokud jsou ještě dostupné) a hodnocení ENQA poskytují dosti podrobné a aktuální informace o příslušných vysokoškolských systémech a zajišťování jejich kvality.

Vybráno bylo pět zemí, v abecedním pořádku jde o Gruzii, Nizozemsko, Norsko, Polsko a Rakousko. Nizozemsko bylo v rozvoji hodnocení a zajišťování kvality velmi aktivní již zhruba od poslední třetiny minulého století (viz Jeliaskova, Westerheiden, 2004) a zkušenosti, které jsme po roce 1989 z jeho postupně se měnícího systému mohli sledovat, byly pro nás velmi poučné. Současný norský systém je poměrně složitý, ale pokrývá celé terciální vzdělávání, stabilní je již od roku 2002 a je v něm možné nalézt různé příklady dobré praxe (např. Stensaker, 2004). Polsko a Rakousko jsou naši sousedé, ale systémy jejich vysokého školství se až do roku 1989 vyvíjely zcela odlišně. Bylo proto zajímavé prostudovat současné systémy zajišťování kvality v Polsku (Lanarès et al., 2018) a Rakousku (Haakstadt et al., 2019) a popsat velmi zajímavé zásadní změny v hodnocení kvality vědecké a výzkumné činnosti uskutečněné v Polsku v poslední době. Gruzii jsme zvolili jako jednu z relativně nových zemí Boloňského procesu, kde se systém zajišťování kvality začal rozvíjet teprve od roku 2006, kdy tam bylo zřízeno první Národní centrum pro akreditaci ve vzdělávání. Je zde tudíž možno sledovat, do jaké míry čerpala tato země z možnosti využít dobrých příkladů z jiných evropských zemí (Frederiks et al., 2019).

U každé zvolené země je nejprve stručně popsán její vysokoškolský systém včetně příslušných právních předpisů a podrobněji pak systém vnějšího a vnitřního zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání a jeho organizační uspořádání. V souladu se záměrem celé studie je vždy upozorněno na použití termínu „institucionální akreditace“.

V další části jsou porovnány přístupy jednotlivých zemí k hodnocení a/nebo akreditaci celých vysokých škol a důsledky, které z toho vyplývají. Rozbor všech hodnotících a akreditačních aktivit, včetně vnitřních systémů zajišťování kvality pak poskytl možnost ukázat zajímavé aktivity, zjistit souvislost hodnotících a akreditačních procedur se Standardy a návody pro zajišťování kvality v evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání (ESG 2015) a případně najít příklady dobré a přenositelné praxe.

Informace o jednotlivých zemích jsme čerpali především z webových stránek příslušných hodnotících agentur, nadřízených ministerstev a dokumentů, které byly na těchto stránkách dostupné.

1. Sledované země

1.1. Gruzie

Gruzie je od roku 2006 členskou zemí Boloňského procesu, implementovala třístupňový vysokoškolský vzdělávací systém využívající ECTS, v roce 2010 byl oficiálně schválen Národní kvalifikační rámec (NQF), který obsahuje tři podsystémy – obecný, profesní a vysokoškolský. V roce 2014 byla podepsána Asociační smlouva s Evropskou Unií. Národní centrum pro zvyšování

kvality ve vzdělávání (NCEQE) je od r. 2019 je řádným členem ENQA, je proto k dispozici jak vlastní hodnotící zpráva pro ENQA (NCEQE, 2018), tak hodnocení ENQA (Frederiks et al., 2019). Z obou těchto zdrojů jsou převážně čerpány následující informace.

Vysokoškolský systém

Vysoké školství v Gruzii se řídí zákonem o vysokém školství (*Law of Georgia on Higher Education*, 2010, dále jen „zákon“), zákonem o zvyšování kvality vzdělávání (*Law of Georgia on the Educational Quality Enhancement*, 2010, poslední novela 2018) a dalšími souvisejícími právními předpisy.

Zákon definuje tři typy vysokých škol:

- › **univerzity** (*universities*) – poskytují všechny tři stupně vzdělávání (bakalářské, magisterské, doktorské) a zabývají se výzkumem;
- › **vzdělávací univerzity** (*teaching universities*) – poskytují bakalářské a magisterské studijní programy;
- › **koleje** (*colleges*) – poskytují pouze bakalářské studijní programy.

Vysoké školy všech typů mohou být buď veřejné, nebo soukromé. V současné době (květen 2020) působí v Gruzii 32 univerzit (z toho 12 veřejných), 20 vzdělávacích univerzit (z toho 6 veřejných) a 4 soukromé koleje. Kromě toho působí 8 bohosloveckých vysokoškolských institucí (akademií, seminářů) zřízených Gruzínskou ortodoxní církví (National Erasmus+ Office Georgia, 2020).

I na veřejných vysokých školách platí studenti školné.

Studijní zátěž pro jednotlivé stupně studijních programů: 240 kreditů ECTS pro bakalářský, 120 kreditů pro magisterský a 180 kreditů pro doktorský studijní program. V systému existují kromě toho „dlouhé“ magisterské programy: lékařství (360 kreditů), zubní lékařství, veterinární medicína a učitelství pro středoškolské vzdělávání (300 kreditů).

Když student získá ve studijním programu alespoň polovinu požadovaných kreditů, může mu vysoká škola udělit certifikát „střední“ kvalifikace.

Státní správu v oblasti vysokého školství vykonává Ministerstvo školství, vědy, kultury a sportu (dále jen „ministerstvo školství“).

Zákon určuje řídicí orgány veřejných vysokých škol, zatímco soukromá vysoká škola si může svoji strukturu, řídicí orgány a procesy stanovit sama. Velký důraz klade zákon na právo studentů získat kvalitní vzdělávání, zřizovat vlastní studentské orgány a mít právo zastoupení v řídicích orgánech a procesech zajišťování kvality.

V akademickém roce 2017/2018 studovalo v Gruzii (která měla v roce 2018 3 731 000 obyvatel) na 19 veřejných a 38 soukromých vysokých školách celkem 187 256 studentů, z toho na veřejných školách 120 461 studentů (65 %). Celkem vysoké školy nabízely 1 790 studijních programů, z nich 91 % byly akreditované programy (přestože akreditace není povinná pro všechny studijní programy, viz níže) (NCEQE, 2018). Po prvním roce uplatnění nového autorizačního mechanismu byly některé z vysokých škol zařazeny mezi profesní terciární instituce a některým byla autorizace odebrána (National Erasmus+ Office Georgia, 2019, s. 59).

Zajišťování kvality

V roce 2006 byla na základě vyhlášky ministra školství ustavena první agentura pro zajišťování kvality Národní centrum pro akreditaci ve vzdělávání (NCEA), která měla za úkol provádět akreditaci vzdělávacích institucí (institucionální akreditaci) jakožto povinnou proceduru pro definování statusu vysoké školy.

V roce 2010 (po ukončení prvního cyklu institucionální akreditace) byl přijat nový zákon o zvyšování kvality vzdělávání (dále jen „zákon o kvalitě“), který zřídil **Národní centrum pro zvyšování kvality ve vzdělávání** (*National Center for Educational Quality Enhancement*, NCEQE). Tento orgán je právním nástupcem NCEA, jeho postavení je odlišné v tom, že je zřízen zákonem. NCEQE je nezávislá instituce pracuje pod ministerstvem školství a zůstává jedinou agenturou odpovědnou za zajišťování kvality ve vysokoškolském, profesním a obecném vzdělávání v Gruzii.

Hlavním cílem NCEQE je prosazovat zdokonalování kvality ve vzdělávání a rozvoj kultury kvality ve vzdělávacích institucích prostřednictvím implementace mechanismů vnějšího zajišťování kvality a podpory mechanismů vnitřního zajišťování kvality. Cílem je rovněž podpora integrace gruzínských vzdělávacích institucí do mezinárodního prostředí.

NCEQE je odpovědné za následující činnosti¹:

- › Externí zajišťování kvality ve vysokoškolském vzdělávání (autorizace institucí a akreditace studijních programů).
- › Podpora rozvoje kultury kvality ve vzdělávacích institucích.
- › Autorizace středoškolských a obecných vzdělávacích institucí.
- › Uznávání vzdělávání.
- › Řízení a management kvalifikací (NCEQE zpracovalo nový NQF).
- › Rozvoj sektoru odborného vzdělávání (*Benchmarks and Educational Standards*).
- › Spravování registru vysokých škol a zajištění procesu podpory studentských mobilit.

Vzhledem k rozsáhlé a diverzifikované činnosti je NCEQE relativně velká instituce: pracuje v ní celkem 150 zaměstnanců (bez technického personálu). Vysokoškolské oddělení má 13 pracovníků na plný úvazek.

NCEQE řídí ředitel, kterého jmenuje ministr školství a jeho kandidaturu schvaluje předseda vlády. Práva a povinnosti ředitele, struktura NCEQE a rozsah jeho činností jsou dány jeho statutem. Veřejná kontrola činnosti NCEQE je v souladu s právním řádem Gruzie a je uskutečňována ministerstvem (zákon o kvalitě). Finanční zdroje pro činnost NCEQE jsou složeny z účelových prostředků ze státního rozpočtu, poplatků za poskytované služby (zejména autorizace a akreditace), účelových půjček a grantů, prostředků získaných z práce na smluvním základě a příjmů z darů nebo jiných zdrojů. NCEQE má vlastní majetek, který využívá pro plnění svých činností.

¹ V této studii se budeme zabývat především činností, která je uvedena na prvním místě.

S cílem zahrnout do řídicího procesu externí odborníky, byla v roce 2018 zřízena Koordinační rada NCEQE. Skládá se ze zástupců ministerstva, vzdělávacích institucí, zaměstnavatelů a nevládních a mezinárodních institucí (celkem 13 osob)

NCEQE spolupracuje se všemi zainteresovaným skupinami (*stakeholders*), národními i mezinárodními partnery, je členem Bologna Follow-up Group (zastupuje Gruzii), je přidruženým členem EUA a od dubna 2019 je řádným členem ENQA.

Pro veřejné vysoké školy stanoví zákon o kvalitě (článek 25) povinnost zřídit funkční **system vnitřního zajišťování kvality**; soukromé vysoké školy podobné systémy také zřizují a užívají, není to však pro ně povinnost ze zákona. Tuto část systému zajišťování kvality zákon o kvalitě podrobně nepředepisuje a nechává ji v kompetenci autonomních vysokých škol. Vnější hodnocení funkce vnitřního systému zajišťování kvality je součástí hodnocení pro autorizaci (viz dále).

Autorizace a akreditace. Jako první mechanismus **vnějšího** zajišťování kvality byla od roku 2006 zavedena institucionální akreditace. Po prvním cyklu těchto akreditací zavedl zákon o kvalitě z roku 2010 dva mechanismy vnějšího zajišťování kvality: a) **autorizaci** vzdělávací instituce, která se uděluje na základě povinného institucionálního hodnocení každé vysoké školy, která chce v zemi působit a vydávat státem uznávané diplomy; b) **akreditaci** vzdělávacích programů, která se uděluje na základě hodnocení jejich souladu s akreditačními standardy. Je povinná pro doktorské studijní programy a programy zaměřené na regulovaná povolání (lékařství, právo, učitelství, veterinární vědy a námořnictví). Vzhledem k tomu, že státní finanční prostředky jsou poskytovány pro studenty přijaté do akreditovaných studijních programů, je většina i ostatních studijních programů akreditována.

Standardy a procedury pro autorizaci a akreditaci se od roku 2010 řídily dokumenty přijatými prostřednictvím příkazů ministra školství (*Charter of Authorization of Educational Institutions*, 2010, *Charter of Accreditation of Educational Programs*, 2011).

V roce 2015 iniciovala NCEQE reformu standardů a procedur a uskutečnění dalšího cyklu hodnocení kvality již podle revidovaného systému. Hlavním záměrem bylo posílit orientaci hodnotícího systému na rozvoj a na výstupy a zajistit jeho soulad s ESG 2015.

Standardy pro autorizaci jsou součástí zákona o kvalitě, podrobně je popisuje podzákonná norma *On the Approval of the Education Institutions Authorisation Statute and Authorisation Fees* (dále jen „Autorizační směrnice“). Pro autorizaci je formulováno celkem 7 standardů, každý má 2-4 konkrétnější složky (sub-standardy). První standard se věnuje misi vysoké školy a strategickému rozvoji. Organizační struktura, vnitřní zajišťování kvality a etické principy spolu s integritou tvoří druhý standard. Třetí standard se věnuje studijním programům – jejich formě a rozvoji, struktuře a obsahu a hodnocení výstupů ze studia. Čtvrtý standard je zaměřen na management pracovníků školy, na pracovní zátěž akademických a hostujících pracovníků. Pátý standard obsahuje pravidla pro získání, resp. změnu statutu studenta, uznávání studia, práva studentů a samostatná složka tohoto standardu se věnuje podpurným aktivitám pro studenty. Výzkum, vývoj a tvůrčí činnost je obsahem

šestého standardu, včetně podpory výzkumu, internacionalizace a hodnocení výzkumných aktivit. Poslední standard je zaměřen na materiální, knihovní, informační a finanční zdroje.

Standardy pro akreditaci se věnují podrobně studijním programům. Je jich celkem 5, každý opět konkretizovaný ve 2-4 složkách.

Jednotlivé kroky **procesu autorizace a akreditace** jsou obecně stejné a využívají pro vnější hodnocení kvality a následné rozhodování metodiku *peer review*:

1. podání žádosti včetně vlastní hodnotící zprávy (v anglickém jazyku),
2. vytvoření panelu expertů,
3. studium vlastní hodnotící zprávy a dalších dokumentů, které jsou přílohou žádosti o autorizaci (akreditaci) panelem expertů,
4. zpracování programu návštěvy a vlastní návštěva na místě,
5. zpracování první verze hodnotící zprávy (panel expertů), její předání NCEQE a zároveň hodnocené instituci,
6. zapracování faktických připomínek (od hodnocené instituce) do zprávy pro NCEQE,
7. představení finální zprávy hodnocené instituci,
8. předložení všech dokumentů a hodnotící zprávy Autorizační/Akreditační radě,
9. jednání Autorizační/Akreditační rady s možností ústního slyšení a následné rozhodnutí,
10. publikování rozhodnutí a hodnotící zprávy na webové stránce NCEQE.

Čas poskytovaný na celý proces a na rozhodnutí je 180 dní.

Základní pravidla pro sestavení panelu expertů jsou dána zákonem o kvalitě, podrobnější pravidla vydal ředitel NCEQE (*Rule of Authorization and Accreditation Experts' and Activities and Termination of Membership of Expert Pool*).

Hodnotící zprávu experti zpracují na základě prostudování předložených dokumentů a následné návštěvy. Zpráva obsahuje popis a analýzu souladu s autorizačními/akreditačními požadavky a označí (ne)soulad jednou ze čtyř možností – plný soulad, podstatný nebo částečný soulad a nesoulad.

O udělení autorizace vysoké škole rozhoduje v rámci NCEQE **Autorizační rada**. Jejích 17 stálých členů reprezentuje akademickou a vědeckou komunitu vysokých škol, zaměstnavatele, studenty a mezinárodní/nestátní organizace, které pracují ve vzdělávání. Jsou jmenováni na jeden rok (a případně odvoláni) předsedou vlády na návrh ministra školství, jejich práce je placena ze zdrojů NCEQE. Jedná-li se o vysokou školu, která poskytuje lékařské studijní programy, je Autorizační rada rozšířena o další pozvané členy. Pravidla a principy činnosti Autorizační rady stanoví Autorizační statut.

Autorizační rada při posuzování souladu s jednotlivými standardy má možnost konstatovat: plný soulad, podstatný soulad, částečný soulad nebo nesoulad.

Pro každé rozhodnutí o autorizaci jsou formulovány podmínky, které přesně popisují možnost odchylky od naplnění standardů (NCEQE, 2018):

1. autorizace je udělena – u všech standardů je plný soulad, pouze u jednoho může být jen podstatný soulad;
2. autorizace je udělena s podmínkou předložit do jednoho roku NCEQE zprávu o pokroku (*progress report*) v plnění doporučení – u více než jednoho standardu může jít o podstatný soulad, ostatní jsou v plném souladu, nebo nejvýše u jednoho standardu (s výjimkou standardu 3 a 4²) je shledán částečný soulad; u žádného standardu nesmí být nalezen nesoulad;
3. autorizace je udělena, avšak NCEQE je povinno po dva roky monitorovat (včetně návštěvy) plnění doporučení, která byla formulována v hodnotící zprávě – více než jeden standard (s výjimkou standardů 3 a 4) může být pouze v částečném souladu a žádný není v nesouladu;
4. autorizace je udělena, ale vysoká škola nesmí přijímat studenty do té doby, než jsou uspokojivě splněna doporučení týmu expertů – nejvýše jeden sub-standard³ (s výjimkou standardu 3 a 4) může být v nesouladu, nebo standard 3 a/nebo 4 je v pouze v částečném souladu;
5. autorizace není udělena – jeden sub-standard ze standardů 3 a 4 je v nesouladu, nebo více než jeden sub-standard jiných standardů je v nesouladu.

Autorizace se uděluje na 6 let. Autorizační rada zároveň rozhodne o kvótě pro počet studentů, kteří smějí být přijímáni po dobu její platnosti. Vysoká škola může v průběhu této doby požádat o navýšení počtu studentů, procedura hodnocení je v tom případě stejná, jako pro původní autorizaci. V případě rozhodnutí o udělení autorizace podle bodů 2 až 4 musí vysoká škola naplnit stanovené podmínky do určitého termínu, případně nesmí přijímat studenty, dokud uložené podmínky nesplní.

Neudělení autorizace znamená, že daná instituce ztrácí statut vysoké školy. Studenti mají právo přejít na jinou obdobnou vysokou školu, statut studenta jim zůstává na 5 let a mají právo účastnit se mobility.

Využívání získané autorizace je podmíněno obecným požadavkem na **follow-up monitoring**, který provádí NCEQE. Všechny vysoké školy musí po třech letech od získání autorizace předložit vlastní hodnotící zprávu. Základem pro monitoring je rozhodnutí o autorizaci (akreditaci) a doporučení uvedená v hodnotící zprávě. V rámci monitoringu může NCEQE vyžadovat, aby příslušná vysoká škola předložila různé dokumenty a/nebo zprávy. NCEQE může také kdykoliv rozhodnout o monitoringu na základě oficiálních stížností, které jsou mu doručeny relevantními osobami (například studenti, akademičtí pracovníci apod.).⁴

Všechny uvedené postupy jsou podrobně popsány v Autorizační směrnici (články 71- 81). Tento dokument rovněž upravuje možnou změnu typu vysoké školy v době platnosti autorizace (například vzdělávací univerzita může žádat o působení jako kolej).

Hodnocení a procedura rozhodování při **akreditaci studijního programu** jsou obdobné.

² Standard 3. Education Programs, Standard 4. Staff of the HEI.

³ Viz část Standardy pro autorizaci.

⁴ Vzhledem k tomu, že revize současně používaného autorizačního/akreditačního mechanismu se uskutečnila v letech 2015-2017, není zatím zveřejněna žádná zkušenost s procedurou follow-up monitoringu.

Akreditační rada může rozhodnout o

- › udělení akreditace na 4 roky (v případě nového studijního programu) nebo na 7 roků (v případě opakované akreditace);
- › udělení akreditace s podmínkou na 2 roky a monitorovací návštěvou;
- › odmítnutí akreditace;
- › zrušení akreditace.

Poznámka:

V rámci projektu podpořeného z programu Erasmus+ vypracovalo NCEQE studii *Analysis of Development and Implementation of the Authorization Mechanism for Higher Education Institutions*, která velmi podrobně rozebírá standardy pro autorizaci a všechny části mechanismu zajišťování kvality z pohledu nejrůznějších zainteresovaných skupin a v závěrečné kapitole shrnuje všechna doporučení, která byla formulována na základě výsledků provedených šetření (Erasmus + National Office Georgia, 2019).

1.2 Nizozemsko

Hlavním zdrojem informací jsou webové stránky Nizozemské a vlámské akreditační organizace (NVAO) a hodnotící zpráva ENQA (Gibbs et al., 2017).

Vysokoškolský systém

Nizozemský vysokoškolský systém se řídí zákonem o vysokých školách a vědeckém výzkumu (WHW) z roku 1993 (několikrát novelizován, platné znění k 1. 1. 2017).

Nizozemský vysokoškolský systém zahrnuje dva typy vysokoškolských institucí:

- › **univerzity** (výzkumné) zaměřené na akademické vzdělávání a výzkum,
- › **profesní vysoké školy** (*Hogescholen, Universities of applied sciences*) poskytující profesní vysokoškolské vzdělání (HBO). Jejich výuka a výzkum a vývoj jsou zaměřeny na potřeby konkrétních povolání.

Státní správu vykonává Ministerstvo školství, kultury a vědy (dále jen „ministerstvo“).

V současné době je státem financováno 18 univerzit a 36 profesních vysokých škol. Tyto instituce je možno považovat za „veřejné“. Vedle nich působí i „soukromé“ vysokoškolské instituce obojího typu: 10 univerzit a 19 profesních vysokých škol.⁵ K nim je možno připočítat i několik náboženských vysokoškolských institucí.

Všechny vysoké školy uskutečňují bakalářské studium, které je na univerzitách tříleté, na profesních vysokých školách čtyřleté. Magisterské studijní programy poskytují především univerzity (doba studia nejméně 1 rok), mohou je nabízet i profesní vysoké školy. Tyto školy zpravidla navíc nabízejí i dvouleté asociované studijní programy (*Associate degree*, úroveň

⁵ Ministerstvo uděluje organizacím status „uznané vysokoškolské instituce“ za podmínek uvedených v části pojednávající o akreditaci studijních programů.

EQF 5), které jsou součástí bakalářských studijních programů a jejichž absolventi mohou přímo pokračovat v bakalářském studiu.

Doktorandi jsou v Nizozemsku v zásadě zaměstnanci vysokých škol, jejich hlavním úkolem je provádět výzkum. Absolvují také výukovou část, která je pro každého doktoranda stanovena individuálně. Uchazeči o doktorát jsou rovněž povinni vykonávat výukovou činnost. Kromě placených doktorských pozic na vysoké škole a externích doktorandů, kteří pracují mimo univerzitu, jsou možné i další formy doktorského studia – stipendijní programy nebo společné PhD programy (*joint degree*), které postupně vznikly jako reakce na narůstající internacionalizaci ve vysokém školství. Každý doktorand musí mít svého vedoucího (i pro externí doktorandy to musí být akademický pracovník univerzity), který odpovídá za jeho práci na výzkumu a za zpracování disertační práce. Jakmile vedoucí pracovník disertaci schválí, je předložena hodnotící komisi, která posoudí, zda splňuje kritéria pro doktorát. Předseda komise svoje rozhodnutí předá vedoucímu a děkanovi fakulty. Po úspěšné obhajobě disertační práce je kandidátovi udělen titul „doktor“ (Dr.) nebo PhD. Kvalita doktorského studia je hodnocena jako část celkového monitorování kvality ve vysokém školství.

V akad. roce 2017/18 studovalo na nizozemských univerzitách cca 280 000 studentů, na profesních vysokých školách cca 450 000 studentů.

Studenti i na státem financovaných vysokých školách platí školné, které se pohybuje od cca € 4 000 na profesních vysokých školách až po cca € 15 000 na lékařských oborech na univerzitách.

Zajišťování kvality

Systém zajišťování kvality v Nizozemsku se vyvíjel jako reakce na Boloňský proces (Jeliaskova, Westerheiden, 2004). V roce 2001 byla zavedena akreditace a v roce 2002 byl změněn vysokoškolský zákon. Před uvedenými změnami zajišťovaly a hodnotily kvalitu svých činností vysoké školy samy prostřednictvím svých asociací (*Association of Research Universities in the Netherlands*, VSNU, *Association of Universities of Applied Science*). Zákon svěřil právo udělovat akreditaci studijním programům nově zřízené Nizozemské akreditační organizaci (*Dutch Accreditation Organisation*, NAO). Obě zmíněné asociace založily agentury, které mohly provádět hodnocení programů pro akreditaci. Po relativně krátkém čase, v září 2003, byla podepsána smlouva mezi Nizozemským královstvím a Vlámskou komunitou v Belgii (holandsky mluvící část), na jejímž základě byla v roce 2005 zřízena nezávislá **Nizozemská a vlámská akreditační organizace** (*Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders*, NVAO).

NVAO sídlí v Nizozemsku v Haagu a pracuje jak na národních úrovních (Nizozemsko, Vlámsko), tak na mezinárodní úrovni. Sdílí zkušenosti a spolupracuje se všemi zainteresovanými skupinami, s vládami, s univerzitami a dalšími typy vysokých škol, se studenty a s různými zastřešujícími organizacemi v oblasti zajišťování kvality v Nizozemí, ve Vlámku, v Evropě i mimo ni. Rozhodnutí NVAO podporuje uznání nizozemských a vlámských vysokoškolských studijních programů na mezinárodní úrovni, zajišťuje, že studenti získávají hodnotné tituly, že je

vysokoškolské vzdělání uznáváno jako relevantní pro společnost a že je pro společnost, studenty i zaměstnavatele důvěryhodné. Jako důležitý úkol v nizozemsko-vlámské smlouvě je uvedeno nejen zajištění kvality vysokoškolského vzdělávání, ale také podpora jejího stálého zlepšování a s tím i podpora kultury kvality.

NVAO řídí její **Rada** (*Board*), která vytváří strategii organizace, zabývá se rozvojem systémů zajišťování kvality v Nizozemsku a ve Vlámku, zpracovává zprávy o hodnocení klastrů institucí nebo programů, schvaluje rozpočet, zpracovává roční vyúčtování a zabývá se stížnostmi a formuluje doporučení pro ministerstva. Členové Rady z Nizozemska a z Vlámka jsou odborníky v oblasti vysokoškolského vzdělávání, ve vysokoškolském odborném vzdělávání a v profesní praxi, ve vědeckém výzkumu a v zajišťování kvality. Rada NVAO je tvořena maximálně 15 členy, kteří jsou na čtyřleté období jmenováni příslušným nizozemským a vlámským ministrem. Předseda Rady a maximálně její další čtyři členové tvoří Výkonnou radu (*Executive Board*), která řídí chod organizace spolu s manažerským týmem. Kancelář NVAO má nizozemské oddělení (25 pracovníků), vlámské oddělení (11 pracovníků) a oddělení technické podpory.

Nizozemsko a Vlámko mají své vlastní systémy zajišťování kvality, jejichž procedury a podmínky pro získání akreditace se poněkud liší. V dalším se budeme zabývat jenom nizozemským systémem.

V řadě aktivit, které NVAO uskutečňuje, je podstatný **institucionální audit a akreditace** existujících i nových studijních programů. Podrobná pravidla pro tyto činnosti shrnula NVAO do příručky **Hodnoticí rámec pro vysokoškolský akreditační systém v Nizozemsku** (*Assessment framework for the higher education accreditation system of the Netherlands*, dále jen „Hodnoticí rámec“), která po schválení ministrem vstoupila v platnost v roce 2016 (mírně upravená verze je ze září 2018, NVAO, 2018). Hodnoticí rámec je v souladu s kritérii stanovenými v nizozemském zákonu o vysokých školách a výzkumu a s evropskými standardy (ESG, 2015). Za nejlepší metodu pro ověřování kvality označuje metodu *peer review*, zdůrazňuje potřebu otevřeného dialogu s nezávislými experty a roli vlastní hodnotící zprávy. Explicitně žádá věnovat pozornost kultuře kvality a její souvislosti s nástroji zajišťování kvality.

Institucionální audit je periodické, externí a nezávislé hodnocení, zda je vnitřní systém zajišťování kvality v propojení s kulturou kvality zárukou toho, že instituce je schopná realizovat svoji vizi kvalitního vzdělávání, a zda pracuje na jeho neustálém rozvoji a zlepšování.

Pro zodpovězení uvedené otázky stanoví Hodnoticí rámec 4 standardy (k nimž je vždy připojen stručný výklad):

1. *Instituce má široce podporovanou vzdělávací filosofii a sleduje odpovídající politiku, která je zaměřena na vnitřní zajišťování kvality vzdělávání.*
2. *Instituce realizuje svoji vzdělávací filosofii efektivně, což prokazuje vhodnými aktivitami a procesy, které se především týkají učitelů, hodnocení, služeb a zařízení pro studenty a studentů se specifickými potřebami.*
3. *Instituce systematicky hodnotí, zda jsou dosahovány zamýšlené cíle politiky týkající se kvality vzdělávání. Do procesu jsou pozváni relevantní (externí) partneři.* (Výklad: instituce má kvalitní zpětnou vazbu,

stabilní a vhodné aktivity pro hodnocení a měření, transparentní nástroje, které identifikují rizika, a metody pro zlepšování.)

4. *Instituce je zaměřena na rozvoj a na systematické zlepšování vzdělávání.*

Proces hodnocení je založen na metodě *peer review* a trvá v průměru jeden rok. Po podání žádosti o audit sestaví NVAO panel nezávislých expertů s náležitou kvalifikací (max. 5 odborníků, jeden z nich je student). Panel je podporován sekretářem a koordinátorem hodnoticího procesu. S ohledem na náročné požadavky poskytuje NVAO členům panelu školicí kurz. Hodnocená instituce zpracuje vlastní hodnotící zprávu, po jejím prostudování vykoná panel dvě návštěvy hodnocené instituce. První dvoudenní (průzkumná) má poskytnout dostatečný obraz dané instituce, cílem druhé, třídenní hloubkové návštěvy je doplnění a vyjasnění informací z vlastní hodnotící zprávy a názorů získaných při první návštěvě. Na základě svých zjištění vypracuje panel poradní zprávu. V ní hodnotí naplnění každého ze standardů na třístupňové škále: instituce standard splňuje, splňuje částečně, nesplňuje. Celkové hodnocení pak může být:

- › pozitivní – instituce splňuje všechny standardy;
- › podmíněně pozitivní – instituce splňuje částečně nejvýše dva standardy;
- › negativní – instituce nesplňuje jeden nebo více standardů nebo splňuje pouze částečně tři nebo čtyři standardy.

Na základě poradní zprávy a případných dalších konzultací vydá NVAO příslušné rozhodnutí. To spolu s poradní zprávou zveřejní na své webové stránce. V případě podmíněně pozitivního rozhodnutí uloží NVAO jednu nebo více podmínek a časový limit, do kterého musí instituce požádat o hodnocení, zda byly podmínky naplněny. Hodnocení (nejvýše po dvou letech) probíhá obdobně jako při prvním hodnocení. Nejsou-li podmínky splněny, NVAO podmíněně pozitivní výsledek hodnocení zruší.

První kolo auditů probíhalo v období 2011 – 2016, druhé kolo auditů se otevřelo v roce 2017.

Institucionální audit není pro vysoké školy povinný, ale Instituce, které jím prošly s pozitivním nebo podmíněně pozitivním výsledkem, mohou po dobu jeho platnosti využívat limitovaný rámec hodnocení při akreditaci studijních programů (viz níže).

Akreditace studijních programů. Týká se programů dvouletých asociovaných (*Associate Degree*), bakalářských a magisterských (v akademickém i profesním sektoru vysokého školství). Doktorské studium, jak již bylo uvedeno, se řídí jinými pravidly. Akreditaci uděluje NVAO na základě hodnocení studijního programu panelem odborníků. Rozlišuje se **počáteční akreditace** nového programu a akreditace **existujícího programu**. Pravidla pro akreditaci a standardy pro příslušná hodnocení jsou uvedeny v Hodnoticím rámci.

V žádosti o počáteční akreditaci musí být uvedeny všechny kurzy, specializace a formy studia, místa uskutečňování programu a další náležitosti. Po dohodě s žadatelem zařadí NVAO program do skupiny (klastru) příbuzných programů. Následuje hodnocení panelem odborníků (viz dále), v případě kladného hodnocení udělí NVAO akreditaci nejvýše na 6 let. Rozhodnutí o akreditaci předloží žadatel agentuře pro vzdělávání (*Dienst Uitvoering Onderwijs, DUO*), která program

zařadí do registru CROHO (*Central Register of Higher Education Study Programmes*). Před uplynutím doby platnosti počáteční akreditace je program opět hodnocen v rámci příslušného klastru jako existující program. Tato hodnocení se opakují vždy po 6 letech. Pokud program hodnocením úspěšně neprojde, NVAO mu akreditaci zruší.

Podstatnou roli v akreditačním hodnocení hraje výsledek institucionálního auditu. Pozitivní nebo podmíněně pozitivní výsledek umožňuje hodnocení studijních programů v tzv. limitovaném rámci, což znamená, že je hodnoceno plnění jen 4 standardů, které se týkají kvality studijního programu. V případě, kdy instituce neprošla auditem nebo jeho výsledek byl negativní, probíhá extenzivní hodnocení podle 11 standardů, které se týkají též kvality vzdělávacího prostředí, akademických pracovníků, služeb a zařízení (infrastruktury) v dané instituci.

Vzhledem k tomu, že většina vysokých škol auditem úspěšně prochází, budeme se podrobněji zabývat hodnocením existujícího studijního programu v **limitovaném rámci**. Hodnotí se při něm plnění těchto standardů (které jsou doplněny výkladem):

1. *Zamýšlené výsledky učení jsou v souladu s úrovní a orientací studijního programu; jsou přizpůsobeny očekáváním profesní oblasti, oboru a mezinárodním požadavkům.*

Ve výklad je uvedeno, že výsledky učení prokazatelně popisují úroveň programu, jak je definována v Nizozemském národním kvalifikačním rámci, a jsou v souladu s příslušnými právními předpisy.

2. Kurikulum, vzdělávací prostředí a kvalita učitelů umožňují příchozím studentům dosáhnout zamýšlených výsledků učení.

Výklad doplňuje, že je potřeba brát v úvahu diverzitu studentů. Vzdělávací prostředí by mělo studenty motivovat k aktivní roli ve vzdělávacím procesu.

3. Program má zaveden odpovídající systém hodnocení studentů.

Výklad: Hodnocení studentů je odůvodněné, hodnověrné a dostatečně nezávislé. Požadavky jsou transparentní a studentům srozumitelné. Kvalita průběžných a závěrečných zkoušek je dostatečně zajištěna a splňuje zákonné normy kvality. Testy podporují vlastní vzdělávací procesy studentů.

4. Program prokazuje, že zamýšlených výsledků učení je dosahováno.

Výklad: Na rozdíl od hodnocení nového programu, kde je tento standard využíván jen výjimečně, je u existujícího programu tento standard hodnocen ve všech případech. Ve vlastní hodnotící zprávě musí instituce popsat, jak testuje dosažení zamýšlených výsledků učení. Testování může zahrnovat různé produkty nebo výsledky, které jsou souhrnně nazývány závěrečný projekt. Projekt může zahrnovat například diplomovou práci, portfolio, profesní produkt, jednu nebo více průběžných zkoušek, přednášku, umělecké dílo, kombinaci uvedených možností apod.

Při hodnocení tohoto standardu si panel odborníků vybírá závěrečné projekty k posouzení. Požaduje se, aby panel vybral a posoudil projekty minimálně 15 absolventů daného programu. V případě, že absolventů je méně než 15, posuzuje panel všechny projekty. Výběr musí být sestaven

tak, aby umožnil vydat odůvodněné stanovisko, což znamená sledovat přiměřenou rovnováhu mezi uspokojivými, dobrými a velmi dobrými projekty. V úvahu je nutné vzít také dostatečnou rozmanitost způsobů studia, absolvování studia apod., a lze se rozhodnout o zvýšeném počtu hodnocených závěrečných projektů, je-li potřeba.

Proces hodnocení je opět založen na metodě *peer review*. NVAO sestaví a vyškolí panel odborníků. Instrukce musí v termínu stanoveném pro příslušný klastr předložit vlastní hodnotící zprávu, která popíše silné a slabé stránky programu. Doporučuje se, aby zpráva obsahovala samostatnou kapitolu zpracovanou studenty. Panel po prostudování zprávy vykoná zpravidla jednodenní návštěvu příslušné instituce, během níž se má uskutečnit i tzv. rozvojový dialog. Poté panel vypracuje poradní zprávu obsahující hodnocení programu.

Panel hodnotí naplnění jednotlivých standardů na škále: splňuje, splňuje částečně (jsou požadována určitá zlepšení), nesplňuje. Celkové hodnocení programu pak může být

- › pozitivní – program splňuje všechny standardy;
- › podmíněně pozitivní – program splňuje standard 1 a nejvýše dva standardy částečně (se stanovenými podmínkami);
- › negativní – program nesplňuje jeden nebo více standardů; program splňuje částečně standard 1; program splňuje částečně jeden nebo dva standardy, ale bez podmínek stanovených panelem; program splňuje částečně tři nebo více standardů.

Určuje-li panel v případě částečného naplnění standardu podmínky, musí předem zvážit, je-li reálné jejich splnění do dvou let. Pokud se domnívá, že to reálné není, podmínky neuloží.

Předseda panelu schválí zprávu poté, kdy ji schválili členové panelu a instituce měla možnost opravit věcné nepřesnosti. Tato zpráva je podkladem pro rozhodnutí, které učiní NVAO. Ta též případně rozhodne o reálnosti splnění stanovených podmínek. Určí-li, že podmínky není možné do dvou let splnit, podmínky nestanoví a udělí negativní výsledné hodnocení. NVAO svoje rozhodnutí i poradní zprávu zveřejní.

V případě podmíněně pozitivního hodnocení musí instituce zpracovat plán na odstranění problémů a ve stanovené lhůtě podstoupí nové hodnocení. Původní panel přezkoumá, zda jsou podmínky splněny. Je-li tomu tak, akreditace programu zůstává, v opačném případně NVAO rozhodne o odnětí akreditace.

Extenzivní hodnocení probíhá obdobně. První, třetí a čtvrtý standard jsou stejné, místo druhého standardu je vloženo 8 dalších standardů: *Zaměření kurikula, Obsah kurikula, Vzdělávací prostředí kurikula, Vstupní požadavky, Akademičtí pracovníci, Infrastruktura, Tutoring, Zajištění kvality*.

V případě nového programu se čtvrtý standard hodnotí jen v té míře, v jaké program navazuje na některý z předchozích programů.

V případě organizace, která chce od ministerstva získat status „uznaná vysokoškolská instituce“, (tj. působit jako „soukromá“ vysoká škola), musí její první studijní program (bakalářský nebo magisterský, nemůže to být dvouletý asociovaný) projít tzv. **komplexním** hodnocením. To má dvě části: Předložený program je hodnocen podle pravidel extenzivního hodnocení existujícího

programu, kromě toho inspektorát ministerstva zhodnotí náročným testem kvalitu kurzu, na který předložený program navazuje. (Zřejmě se předpokládá, že organizace již předtím poskytovala vzdělání na nižším než vysokoškolském stupni.)

Poplatky. Všechny hodnotící aktivity NVAO provádí za poplatky, které jsou stanoveny pro příslušný kalendářní rok. Pro rok 2020 NVAO stanovila poplatky v následující výši:

Institucionální audit – € 37 850; pro malou vysokou školu, která uskutečňuje méně než 4 programy činí poplatek € 18 900. Odlišná cena je požadována za nestandardní procedury, např. cena návštěvy v zahraničí, práce zahraničních expertů, poradenství nebo jiné doplňkové požadavky.

Akreditační hodnocení nového programu – € 18 900. Pokud hodnocení zahrnuje nějakou specifickou vlastnost hodnocení kvality, sazba činí € 21 600.

Akreditační hodnocení existujícího programu – € 900. Sazba za úpravu přidělených hodnotících klastrů nebo odborných titulů je € 850.

1.3 Norsko

Informace byly čerpány z vlastní hodnotící zprávy Norské agentury pro zajišťování kvality ve zdělávání NOKUT (NOKUT, 2017), z dokumentů na webu této agentury a z hodnotící zprávy ENQA (Vinter-Jørgensen et al., 2018).

Vysokoškolský systém

V roce 2003 Norsko implementovalo prostřednictvím tzv. Reformy kvality principy Boloňského procesu, důraz byl kladen na akademické poradenství s cílem zvýšit úspěšnost studentů, podpořit rychlejší dokončení studia a zlepšit výstupy z učení. Na řídicí úrovni škol šlo o využití výkonových indikátorů zaměřených na efektivitu studia, tj. na produkci počtu kreditů (ECTS) a na počet ukončených studií.

Vláda uskutečnila v roce 2013 strukturální reformu, která vedla ke slučování institucí – ze 79 vysokých škol v lednu 2013 se jejich počet snížil na 55 v lednu 2017, pouze počet univerzit zůstal stejný. Zatím se počítá s tím, že bude ještě docházet k dalšímu slučování.

V roce 2017 bylo v Norsku

- › 8 **univerzit** (všechny univerzity jsou veřejné instituce),
- › 8 **specializovaných univerzitních institucí** (5 veřejných a 3 soukromé),
- › 22 **univerzitních kolejí**, které mají institucionální akreditaci (15 veřejných a 7 soukromých) a
- › 17 **univerzitních kolejí** bez institucionální akreditace, s akreditovanými studijními programy (1 veřejná a 16 soukromých).

Slučování vedlo k nárůstu počtu studentů na univerzitách a v důsledku ke snížení počtu studentů na univerzitních kolejích. K zásadním změnám nedošlo v poměru přijímaných studentů na veřejné a soukromé vysoké školy (asi 15 % studentů studovalo v tomto roce na soukromých

vysokých školách), zvýšil se přijímaný počet studentů na univerzitách ze 42 % v roce 2013 na 52 % v roce 2017, zatímco počet studentů na veřejných specializovaných institucích poklesl. V roce 2018 studovalo na norských vysokých školách 293 287 studentů.

Norské vysoké školství je charakteristické poskytováním veřejných finančních prostředků pro všechny veřejné vysoké školy a pro většinu soukromých vysokých škol; převážná část studentů neplatí školné.

Státní správu vykonává Ministerstvo školství a výzkumu (*Ministry of Education and Research*)

Zajišťování kvality

Zajišťování kvality ve vysokém školství upravují tři dokumenty, jejichž ustanovení jsou vzájemně jasně a logicky provázána. Jedná se o:

- zákon o vysokých školách (*Act relating to universities and university colleges*, 2005) (dále jen „zákon“),
- nařízení Ministerstva školství a výzkumu o zajišťování kvality a rozvoji kvality ve vysokém školství a terciárním odborném vzdělávání (*Regulations concerning Quality Assurance and Quality Development in Higher Education and Tertiary Vocational Education*, dále jen „nařízení ministerstva“) a
- nařízení NOKUT (*Norwegian Agency for Quality Assurance in Education*) o akademické kontrole (*NOKUT's Academic Supervisions Regulations*, dále jen „nařízení NOKUT“)⁶.

Zákon formuluje základní ustanovení týkající zajišťování kvality vzdělávací činnosti norských vysokých škol, stanoví základní práva norského krále v této oblasti, obecné povinnosti a pravomoci Ministerstva školství a výzkumu a Norské agentury pro zajišťování kvality ve vzdělávání (NOKUT). Zmocňuje ministerstvo a NOKUT k vydávání různých nařízení a formuluje obecné požadavky na kvalitu vysokoškolského vzdělávání.

Nařízení ministerstva stanoví cíle, pravomoci a aktivity NOKUT, požadavky na vnitřní systémy zajišťování kvality a možné důsledky v případě problémů; upravuje všechny typy akreditace a revize akreditovaných činností.

Nařízení NOKUT stanoví konkrétní požadavky pro akreditaci studijního programu, pro akreditaci instituce a pro systematické vnitřní zajišťování kvality. V části pro akreditaci a hodnocení odkazuje na zákon i na nařízení ministerstva a velmi podrobně se zabývá odbornou kvalifikací členů hodnotitelských panelů pro jednotlivé typy hodnocení.

Norská agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání (*Norwegian Agency for Quality Assurance in Education*, NOKUT) byla zřízena zákonem v roce 2002 a činnost zahájila v roce 2003. Zákon specifikuje její hlavní úkoly a zmocňuje ji jako jedinou oficiální agenturu k zajišťování kvality v norském vysokém školství. Hlavní úkoly NOKUT:

- Na základě žádosti vysoké školy, která nabízí akreditované studijní programy, vydává NOKUT akreditační rozhodnutí o akreditaci instituce jako univerzity, jako univerzitní koleje nebo jako

⁶ NOKUT je odpovědná za kvalitu vysokoškolského a terciárního odborného vzdělávání. V tomto textu se jedná pouze o vysokoškolské vzdělávání.

specializované univerzitní instituce. Svoje rozhodnutí předloží ministerstvu, které učiní finální rozhodnutí o kategorii příslušné instituce (Nařízení ministerstva, část 3.5).

- › Vydává akreditační rozhodnutí týkající se studijních programů, která jsou mimo vlastní akreditace v rámci institucionální akreditace.
- › Provádí audit všech vnitřních systémů zajišťování kvality.
- › Provádí kontroly (*supervision*) za účelem ověření všech akreditací. Institucionální nebo programová akreditace jakékoliv instituce může být zrušena na základě negativního hodnocení v rámci příslušného typu kontroly.
- › Uskutečňuje jiné typy hodnocení za účelem zajištění, hodnocení a rozvoje kvality vysokého školství v Norsku. Ministerstvo může NOKUT požádat, aby takové hodnocení uskutečnila.

Plány na uskutečnění kontroly, hodnocení a rozhodnutí o kvalitě vzdělávání jsou agenturou realizovány nezávisle a nemohou být modifikovány nebo změněny politickou autoritou nebo třetí stranou.

NOKUT je podle zákona řízena **Radou** (*Board*), která má formálně všechny pravomoci NOKUT. Kromě pravomocí delegovaných generálnímu řediteli NOKUT rozhoduje Rada o všech institucionálních a programových akreditacích a jejich revizích. Rozhoduje rovněž v případech, kdy se panel expertů neshodne na výsledku, což se ale vyskytuje jen zřídka. Rada dále rozhoduje o finančních záležitostech, o strategii, plánech a kritériích pro zajišťování kvality.

Rada má 8 členů, včetně jejího předsedy, kteří jsou jmenováni Ministerstvem školství a výzkumu na čtyřleté období, s možností členství jednou opakovat. Zástupce studentů je jmenován na dva roky. Devátého člena Rady jmenuje NOKUT, tento člen má hlasovací právo pouze v záležitostech týkajících se organizace a zaměstnanců NOKUT. Rada jmenuje generálního ředitele NOKUT na 6 let, opět s možností vykonávání funkce znovu v dalším období.

Vzhledem k rozsáhlé činnosti NOKUT se agentura člení do několika součástí: řídicí skupina (generální ředitel a pět ředitelů jednotlivých oddělení), oddělení pro zajišťování kvality (odpovídá za aktivity týkající se vnějšího zajišťování kvality ve vysokém školství a v terciárním profesním vzdělávání), oddělení analýz a rozvoje, oddělení pro zahraniční vzdělávání, oddělení pro komunikaci a administrativní oddělení. NOKUT má svůj vnitřní systém řízení kvality a zpracovává pravidelně svoji strategii.

Institucionální akreditace. Norské vysoké školy mohou získat institucionální akreditaci, která jim umožňuje vlastní akreditaci nových studijních programů. Vysoká škola může být akreditována jako:

- › *univerzita* – má právo sama akreditovat nové studijní programy na všech stupních studia;
- › *specializovaná univerzitní instituce nebo akreditovaná univerzitní kolej* – má právo akreditovat nové studijní programy ve všech oblastech studia (*subject areas*), ve kterých má právo udělovat doktorské tituly, a akreditovat bakalářské studijní programy ve všech oblastech studia. V případě nových studijních programů (magisterské a doktorské) musí požádat NOKUT o akreditaci.

Univerzitní koleje bez institucionální akreditace musí pro nové studijní programy všech stupňů žádat NOKUT o akreditaci.

Zákon stanoví, že kategorii, do které jednotlivé vysoké školy patří, potvrzuje král na základě hodnocení NOKUT a rozhodnutí ministerstva.

Nařízení ministerstva stanoví základní pravidla institucionální akreditace pro jednotlivé kategorie vysokých škol. U všech kategorií je kladen důraz na stabilitu instituce (vyjádřenou dostatečným počtem zaměstnanců v oblastech, v nichž jsou nabízeny studijní programy), na dlouhodobější nabídku studijních programů, na stabilitu ukončování studia/počtu absolventů (například pro akreditaci jako univerzitní kolej musí mít žádající vysoká škola nejméně po tři roky absolventy nejméně v bakalářském studiu) a na mezinárodní spolupráci. Nejnáročnější jsou samozřejmě podmínky pro akreditaci jako univerzita, mezi které například patří dostatečně velký počet zaměstnanců s vysokou kvalifikací a zkušenostmi ve vzdělávání a ve výzkumné činnosti na mezinárodní úrovni, právo udělovat tituly nejméně ve čtyřech oborech, z nichž nejméně dva jsou důležité pro rozvoj regionu, a aktivní účast na mezinárodní spolupráci. Doktorské obory musí v tomto případě pokrývat význačnou část akademické oblasti, nejméně po tři roky musí absolvovat studium nejméně pět doktorandů nejméně ve dvou doktorských programech, každý doktorský program musí mít v průměru nejméně 15 studentů v průběhu uplynulých pěti let.

Celkové hodnocení instituce, její organizace a systému vnitřního zajišťování kvality provádí NOKUT. Nařízení NOKUT stanoví další podrobnosti týkající se formy a obsahu žádosti o institucionální akreditaci (totéž platí pro žádost o akreditaci studijního programu).

Žádost je hodnocena externími experty (*peer review*), jejichž požadované kompetence jsou specifikovány v nařízení NOKUT: zkušenost v managementu vysokého školství, působení v relevantní mezinárodní instituci, relevantní zkušenosti z pracovního trhu nebo společnosti obecně. Jedním členem týmu musí být student, který má zkušenosti z práce ve volené funkci na úrovni instituce. V případě žádosti o akreditaci jako univerzitní kolej musí být v týmu alespoň jeden člen s titulem alespoň *associated professor*, jedná-li se o akreditaci jako specializovaná univerzitní instituce, musí být alespoň jeden člen týmu docent nebo profesor, pro akreditaci jako univerzita je tým doplněn experty v doktorském studiu. Součástí hodnocení žádosti je návštěva hodnotitelů v žádající instituci. Panel expertů zpracuje s administrativní podporou NOKUT hodnotící zprávu, která je před finální úpravou poskytnuta instituci pro možnost úpravy věcných nedostatků. Rada NOKUT na základě zprávy expertů rozhodne, zda bude akreditace udělena. Rozhodnutí, zpráva i komentáře instituce jsou zveřejněny na webu NOKUT. Rozhodne-li Rada o udělení akreditace, instituce požádá ministerstvo o udělení/změnu institucionální kategorie.

Akreditace studijního programu. Vysoká škola, která nemá institucionální akreditaci, žádá NOKUT o akreditaci studijního programu. Nařízení ministerstva stanoví požadavky pro akreditaci studijních programů a zmocňuje NOKUT k vydání kritérií pro programovou akreditaci, která musí být v souladu s mezinárodními standardy, které je Norsko povinno dodržovat. Nařízení NOKUT obsahuje požadovaná kritéria a stanovuje velmi podrobně požadavky na akademické

prostředí, tj. na akademické pracovníky pro jednotlivé stupně studijních programů. Metody hodnocení kvality studijních programů jsou podobné jako v případě institucionální akreditace. Hodnocení metodou *peer review* provádí panel expertů; požaduje se o jeden stupeň vyšší kvalifikace jednotlivých expertů než je stupeň hodnoceného studijního programu a mezinárodní zkušenosti pro hodnocení doktorského studijního programu. Nařízení NOKUT stanoví další velmi podrobná kritéria pro složení panelů pro jednotlivé stupně studijních programů a další typy akreditace. Zprávu expertů posuzuje a o výsledku rozhodne ředitel oddělení zajišťování kvality NOKUT. Pozitivní výsledek vede k akreditaci na dobu neurčitou, akreditace však podléhá hodnocení v rámci procesu *follow-up* a v případě nutnosti může být odebrána při revizi.

Další aktivity NOKUT v zajišťování kvality:

Audit vnitřních systémů zajišťování kvality. V souladu se zákonem jsou všechny vysoké školy povinny mít uspokojivý vnitřní systém zajišťování kvality, jehož součástí je studentské hodnocení poskytovaného vzdělání. Nařízení ministerstva žádá, aby vysoké školy prostřednictvím vnitřního systému hodnocení kvality zajišťovaly kvalitu vzdělávání ve všech jejích aspektech – od informací pro potenciální uchazeče až po ukončení studia. Souvisí s tím požadovaná schopnost zajistit stálé zlepšování kvality, umět najít vlastní problémy a zajistit o všem dostatečnou dokumentaci. Hodnocení kvality studijních programů (prostřednictvím vnitřního systému zajišťování kvality) musí být periodické a je požadováno, aby do něj byli zahrnuti představitelé zaměstnavatelů a společnosti a externí odborníci v dané oblasti. Výsledky vnitřního hodnocení kvality musí být veřejné. Nařízení ministerstva dále žádá, aby kritéria pro hodnocení byla v souladu s požadavky ESG do takové míry, která je vhodná.

NOKUT musí zajistit, aby vnější hodnocení vnitřních systémů zajišťování kvality bylo periodické, aby proběhlo vždy nejdéle jednou za 6 let. Musí též rozhodnout o rozsahu hodnocení a stanovit jeho plán. Dalším požadavkem je, aby NOKUT radila vysokým školám, jak systémy svého vnitřního hodnocení rozvíjet. Periodické hodnocení se může soustředit na studijní program, jedná-li se o vysokou školu bez institucionální akreditace.

NOKUT vydává nařízení o kritériích pro postupy ve vnitřním zajišťování kvality a o kritériích pro hodnocení vnitřních systémů zajišťování kvality. Mezi důležité požadavky patří systematické shromažďování informací s cílem hodnotit všechny studijní programy, užívat získané znalosti ke zlepšování a k nalezení nedostatků, které musí být v rozumné době odstraněny, získané výsledky zahrnout do znalostní základny pro rozvoj portfolia instituce a studijních programů.

Hodnocení metodou *peer review* pro účely auditu je prováděno panelem expertů a obsahuje návštěvu na instituci. Jestliže NOKUT na základě tohoto hodnocení zjistí, že vnitřní systém zajišťování kvality akreditované vysoké školy má nedostatky, rozhodne Rada NOKUT o termínu (nejdéle jeden rok), do kterého musí být nedostatky odstraněny. Je-li vnitřní systém zajišťování kvality nadále nedostatečný, předloží Rada negativní rozhodnutí ministerstvu, které institucionální akreditaci odejme. Vysoká škola může požádat o nové hodnocení svého vnitřního systému zajišťování kvality nejdříve po roce od odebrání akreditace. Po zjištění, že systém je

v pořádku, ministerstvo akreditaci dané škole vrátí. Jsou-li shledány nedostatky ve vnitřním systému zajišťování kvality u vysoké školy, která nabízí akreditované studijní programy (není akreditována jako instituce), přijde o právo žádat o akreditaci nového studijního programu. O nové hodnocení vnitřního systému zajišťování kvality může požádat po roce; rozhodne-li NOKUT, že vnitřní systém zajišťování kvality je již v pořádku, může vysoká škola opět žádat o akreditaci nového studijního programu.

Revize. Nařízení ministerstva stanoví, že NOKUT (jeho generální ředitel) může kdykoliv iniciovat revizi akreditované vysoké školy. Revize je založena na hodnocení metodou *peer review* experty jmenovanými NOKUT. Součástí procesu je vlastní hodnocení, návštěva na vysoké škole a následné zpracování zprávy expertů. Jestliže NOKUT shledá, že instituce neplní stanovené podmínky, poskytne jí rozumnou dobu (nejvýše dva roky) na odstranění nedostatků. Jestliže nejsou nedostatky ve stanovené době odstraněny, rozhodne o odnětí akreditace. Svoje rozhodnutí předloží ministerstvu, které v souladu se zákonem učiní definitivní rozhodnutí.

V případě revize studijního programu může NOKUT rozhodnout o odnětí akreditace, pokud nalezené nedostatky přetrvávají i po době poskytnuté na jejich odstranění. Znamená to okamžité ukončení aktivit studijního programu a vysoká škola je povinna najít taková opatření (musí být schválena NOKUT), která umožní studentům dostudovat.

Kontrola programů a institucí (*supervision*). Kritéria pro tento typ hodnocení se stanoví až po rozhodnutí o předmětu a rozsahu hodnocení. Výběr expertů pro hodnotící panel a předložené dokumenty odpovídají zaměření kontroly. Jsou-li předmětem kontroly technické nebo administrativní záležitosti, může NOKUT rozhodnout, že nepoužije panel expertů, ale že provede administrativní hodnocení. Možný negativní výsledek kontroly pak nevede ke ztrátě akreditace, a proto NOKUT nepřijímá žádné rozhodnutí. Může ale požádat instituci o odstranění nedostatků v určitém termínu. V případě rozsáhlejší aktivity je kontrolní zpráva publikována, může také sloužit jako podklad pro rozsáhlejší tematickou kontrolu.

1.4 Polsko

Vývoj polského vysokého školství a zajišťování jeho kvality do roku 2004 popisuje studie Chmielecka a Dąmbrowski (2004). Novější informace poskytují hodnotící zpráva ENQA (Lanarès et al., 2018) a webové stránky Polské akreditační komise; vlastní hodnotící zpráva z roku 2017 tam však není.

Vysokoškolský systém

Polský vysokoškolský systém se delší dobu řídil zákonem o vysokém školství z roku 2005, který byl několikrát novelizován. V rámci reformy vědy a vysokého školství byl 20. 7. 2018 přijat nový zákon o vysokém školství a vědě, který nahradil čtyři dosavadní zákony (o vysokém školství,

o financování vědy, o akademických titulech, o studentských půjčkách). Tento zákon, který byl prezentován pod názvem *Konstytucja dla Nauki* (někdy též pod přezdívkou „Zákon 2.0“), více propojuje systém vysokého školství se systémem vědeckých institucí, zavádí společné postupy hodnocení a zajišťování kvality jejich vědecké činnosti, nově upravuje doktorské studium, financování vědy, systém studentských stipendií a řadu další záležitosti. Některé změny začnou platit až od října 2020, některé až v roce 2021. V návaznosti na nový zákon bylo vydáno několik prováděcích předpisů (ministrských nařízení aj.) a též nová klasifikace vědních oblastí (*dziejdzin, fields*) a oborů (*dyscyplin*) – 8 oblastí se člení na 47 oborů. Tato klasifikace se uplatňuje v systému hodnocení vědecké činnosti (viz dále).

Základní struktura polských vysokých škol zůstala nezměněna. Podle zřizovatele se rozlišují vysokoškolské instituce:

- **veřejné**, zřizované zákonem nebo státním či veřejnoprávním orgánem, a
- **neveřejné (soukromé)** zřizované soukromou nebo právnickou osobou (jinou než státní nebo veřejnoprávní).

Druhé dělení je na vysokoškolské instituce

- **univerzitní** (akademické), které vykonávají vědeckou činnost a alespoň v jednom vědním nebo uměleckém oboru získaly vědeckou kategorii A⁺, A, nebo B⁺; mohou uskutečňovat studijní programy všech cyklů a doktorské studium; v současné době působí těchto škol 98 veřejných (19 univerzit, 18 technických univerzit, 10 lékařských univerzit, 5 pedagogických univerzit, 6 univerzit tělesné výchovy, 19 vysokých škol uměleckých, 5 ekonomických, 6 zemědělských, 5 vojenských, 2 námořní, 2 vysoké školy veřejných služeb a 1 teologická) a 20 neveřejných.
- **neuniverzitní či odborné** (*zawodowe*), které uskutečňují jen programy prvního, druhého nebo dlouhého cyklu s praktickým profilem; vědeckou a výzkumnou činnost mohou, ale nemusí vykonávat. V současnosti působí těchto škol 38 veřejných a 245 neveřejných.

V roce 2018 studovalo na veřejných vysokých školách 1 090 tis. studentů, na neveřejných 402 tis.

Zákon zaručuje vysokým školám akademické svobody a poskytuje jim vysokou míru autonomie. Stanoví jejich řídicí orgány a rámcově jejich složení a kompetence; mnoho dalších záležitostí (např. členění na součásti a jejich řízení) ponechává na statutu vysoké školy.

Zákon o vysokém školství a vědě se nevztahuje na vysokoškolské instituce a vysokoškolské semináře zřizované církvemi nebo náboženskými společnostmi (s výjimkou Katolické univerzity v Lublinu). Církevních vysokých škol je v Polsku nyní 8.

Zákon rozlišuje tyto úrovně vysokoškolských studijních programů:

- a) programy prvního cyklu (bakalářské): doba studia nejméně 6 semestrů, nutno získat nejméně 180 kreditů ECTS; absolventi mohou získat titul *licencjat, inżynier* (program trvá nejméně 7 semestrů) nebo titul ekvivalentní titulu bakalář;
- b) programy druhého cyklu (magisterské): doba studia od 3 do 5 semestrů, nutno získat nejméně 90 kreditů ECTS; absolventi mohou získat titul *magister* nebo *magister inżynier*;

c) programy dlouhého cyklu: mohou se uskutečňovat v oborech stanovených nařízením ministra (např. lékařství, práva); trvá-li studium 9 až 10 semestrů, je nutno získat nejméně 300 kreditů ECTS, trvá-li 11 až 12 semestrů, kreditů je nutno získat 360; příklad titulu *lekarz* – M.D.

Doktorské studium má podle nového zákona samostatné postavení, o kterém pojednáme později.

Studijní programy mohou mít buď praktický nebo obecně akademický profil. Mohou být uskutečňovány prezenční nebo kombinovanou formou; studenti v kombinované formě platí školné. Výsledky učení musí být formulovány v souladu s Polským kvalifikačním rámcem, který byl přijat v roce 2015 formou zákona.

Státní správu v oblasti vysokého školství vykonává Ministerstvo pro vědu a vysoké školství (*Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego*). Zákon poskytuje i dalším ministrům jisté kompetence vůči vysokým školám, které svým odborným zaměřením spadají do oblasti působnosti příslušného ministerstva (např. vojenství, námořnictví, lékařské obory).

Polský vysokoškolský systém je propojen s oblastí vědy i z právního hlediska. Zákonem je zřízena Rada pro vědu a vysoké školství (*Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego*) jako volený orgán, který zastupuje obě uvedené oblasti vzhledem ke státní správě, podílí se na tvorbě koncepcí a politik týkajících se těchto oblastí a zajišťuje jejich efektivní spolupráci na domácí půdě i v mezinárodním prostředí. Vědecké a výzkumné ústavy mohou samostatně uskutečňovat doktorské studijní programy.

Zajišťování kvality

V oblasti zajišťování kvality působí několik orgánů. Je to předně **Polská akreditační komise** (*Polska Komisja Akredytacyjna*, PKA), která je podle zákona nezávislou institucí s úkolem zvyšovat kvalitu vysokoškolského vzdělávání. Fakticky provádí vnější hodnocení jeho kvality. Byla zřízena v roce 2002, její současný statut je z roku 2018. Úkoly PKA se od jejího založení v zásadě neměnily, jen se občas přejmenovávají podle měnící se terminologie v právních předpisech – např. místo „institucionálního“ hodnocení nyní provádí „komplexní“ hodnocení. (Název PKA její činnost nevystihuje – termín „akreditace“ se v polských právních předpisech týkajících se vysokého školství nevyskytuje.) Od roku 2009 je PKA řádným členem ENQA.

Členy PKA v počtu 80 až 90 jmenuje ministr pro vědu a vysoké školství na návrh Polské konference rektorů univerzitních vysokých škol, Polské konference rektorů neuniverzitních vysokých škol, Studentského parlamentu Polské republiky, Národní reprezentace doktorských studentů, senátů vysokých škol, národních akademických asociací a zaměstnavatelských organizací. Ministr též jmenuje předsedu PKA a jejího sekretáře. PKA má svůj sekretariát, který zajišťuje její administrativní činnosti.

PAK sestává z 10 sekcí: 8 sekcí pro skupiny vědeckých oborů a umění, sekce pro vzdělávání učitelů a sekce pro odvolání. Ve své činnosti využívá dosti početný tým dalších odborníků.

PKA podle zákona předkládá ministrovi pro vědu a vysoké školství (a podle potřeby i dalším ministrům, kterým je svěřena supervize nad určitými vysokými školami):

- › stanoviska k zápisu neveřejných vysokých škol do rejstříku,
- › stanoviska ke splnění podmínek pro uskutečňování studijních programů v daném oboru, na dané úrovni a s daným profilem,
- › výsledky hodnocení studijních programů (programového hodnocení),
- › výsledky hodnocení vysokoškolských institucí (komplexního hodnocení),
- › stanoviska k dalším záležitostem, o která ministr požádá,
- › stanoviska ke zřízení zahraničních vysokých škol nebo jejich poboček.

Programová i komplexní hodnocení provádí PKA buď z vlastní iniciativy (na základě plánu hodnocení), nebo na žádost ministra nebo na žádost vysoké školy.

PKA má vypracované metodiky pro tvorbu stanovisek a provádění hodnocení s jasně stanovenými kritérii. Tyto metodiky využívají jak Polský kvalifikační rámec, tak Evropské standardy a směrnice pro zajišťování kvality (ESG).

Hodnocení prováděná PKA probíhají takto: Hodnocená vysoká škola vypracuje vlastní hodnotící zprávu (podle směrnice a struktury dané PKA). Poté je sestaven sedmičlenný hodnotící panel, v němž jsou zastoupeni jak členové PKA, tak další odborníci, který vykoná návštěvu na místě a vypracuje zprávu. Tu předloží předsednictvu PKA a hodnocené vysoké škole k vyjádření stanoviska. Předsednictvo projedná zprávu i stanovisko vysoké školy a vydá rozhodnutí o výsledku hodnocení.

Pokud jde o **vnitřní** zajišťování kvality, zákon je vyžaduje, ale nestanoví žádné podrobnosti – ty v rámci široké autonomie ponechává na vysoké škole. PKA uvádí, že však tyto systémy časem získaly (jistě i vlivem prováděných hodnocení) řadu společných rysů, které v podstatě odpovídají standardům ESG.

Komise pro hodnocení vědy (*Komisja Ewaluacji Nauki*, KEN). Je jmenována ministrem pro vědu a vysoké školství, každá z 8 vědních oblastí v ní má tři zástupce, dalších sedm členů jsou osoby se zkušeností ve vědní politice.

KEN hodnotí vědeckou činnost v jednotlivých vědeckých oblastech a oborech a její výsledky u pracovníků univerzitních vysokých škol, ústavů Polské akademie věd a mezinárodních ústavů působících v Polsku. Hodnotí se též společenské a ekonomické dopady vědeckých výsledků. Hodnocení se provádí jednou za čtyři roky. O hodnocení své vědecké činnosti mohou požádat i neuniverzitní vysoké školy, výzkumné ústavy a další instituce.

KEN předloží hodnocení ministrovi a ten na jeho základě přidělí hodnocené instituci vědeckou kategorii A⁺, A, B⁺, B nebo C, kde kategorie A⁺ je nejvyšší a C nejnižší. Toto ohodnocení platí do příštího hodnocení.

Pro vysoké školy má toto hodnocení zásadní význam: vysoká škola může být univerzitní jen v případě, že alespoň v jednom vědním oboru získá vědeckou kategorii A⁺, A nebo B⁺. Pokud toto hodnocení získá, může uskutečňovat studijní programy prvního, druhého nebo dlouhého cyklu

a může organizovat doktorské studium; musí mít ale A⁺, A nebo B⁺ nejméně ve dvou vědeckých oborech (viz níže). Pokud některou z uvedených kategorií v žádném vědním oboru nezíská, stává se neuniverzitní vysokou školou (která už nemůže uskutečňovat doktorské studium).

Doktorské studium, vědecké hodnosti a tituly. V Polsku je možno získat dvě vědecké hodnosti: *doktor* a *doktor habilitowany*. Hodnost **doktor** se uděluje na základě vypracování a obhajoby doktorské disertace, která obsahuje originální řešení vědeckého nebo technického problému, a publikace příslušných výsledků v mezinárodně hodnocených časopisech. Disertaci posuzují 3 recenzenti. Příprava disertace může probíhat formou prezenčního doktorského studia v trvání 6 až 8 semestrů v doktorské škole, nebo formou externí. **Doktorskou školu** mohou zřizovat (samostatně nebo ve vzájemné spolupráci) vysoké školy, ústavy Polské akademie věd, výzkumné ústavy nebo mezinárodní ústavy, které získaly vědecké hodnocení kategorie A⁺, A nebo B⁺ alespoň ve dvou vědeckých oborech. Doktorandi dostávají stipendium. Kvalitu doktorského studia hodnotí nejméně jednou za 6 let KEN.

Instituce, která má v daném oboru vědecké hodnocení kategorie A⁺, A nebo B⁺, může v tomto oboru udělovat i vědeckou hodnost **doktor habilitowany**. Tuto hodnost mohou získat osoby s hodností *doktor*, které dosáhly dalších významných vědeckých nebo uměleckých výsledků. Do procesu udělování této hodnosti vstupuje **Rada pro vědeckou excelenci** (*Rada Doskonałości Naukowej*, RDN). Každá vědecká a umělecká oblast je v ní zastoupena třemi členy, kteří jsou celostátně voleni akademickými a vědeckými pracovníky. Oprávněná instituce podá RDN návrh na udělení titulu *doktor habilitowany*, RDN po kontrole formálních náležitostí jmenuje předsedu a další tři členy habilitační komise a tři oponenty. Další dva členy a zpravodaje jmenuje instituce organizující habilitační řízení. Vědeckou hodnost pak uděluje rektor nebo ředitel vědeckého ústavu. RDN působí i jako odvolací orgán v případě stížností při neudělení vědecké hodnosti. Osobám s vědeckou hodností *doktor habilitowany* může být udělen titul **profesor**, pokud dosáhly vynikajících vědeckých výsledků doma nebo v zahraničí, podílely se na řešení grantových projektů domácích či zahraničních, absolvovaly vědecké stáže doma nebo v zahraničí nebo vedly vědeckou práci na vysokých školách nebo vědeckých ústavech včetně zahraničních. Řízení k udělení tohoto titulu se zahajuje na žádost příslušné osoby podané RDN. Ta jmenuje 5 oponentů s náležitou kvalifikací, kteří posoudí splnění požadavků uvedených v zákoně. Na základě jejich posudků pak RDN rozhodne o předložení návrhu na udělení titulu profesor prezidentu Polské republiky. Mezi okolnostmi, které podle zákona brání udělení titulu profesor, je také to, že v letech 1945 až 1990 daná osoba spolupracovala s orgány státní bezpečnosti. V případech pochybností nebo sporů rozhoduje soud.

1.5 Rakousko

Vývoj rakouského vysokého školství a systému akreditací v 90. letech minulého století je uveden ve studii (Pechar, Klepp, 2004). Pro novější vývoj jsou k dispozici hodnotící zprávy (AQ Austria,

2018) a (Haakstadt et al., 2019) a informace na webových stránkách Spolkového ministerstva pro vzdělání, výzkum a vývoj a Rakouské agentury pro zajišťování kvality a akreditaci (AQ Austria).

Vysokoškolský systém

Rakouský vysokoškolský systém zahrnuje (stav k 1. 9. 2019) čtyři sektory, které se liší svým zaměřením i způsobem financování. Pro každý sektor platí samostatný zákon.

- › **Veřejné univerzity** jsou zřizovány zákonem, mohou uskutečňovat všechny typy studijních programů, nevztahují se na ně ustanovení o akreditaci. Platí pro ně zákon o univerzitách z roku 2001 (*Universitätsgesetz* Nr. 120/2002, UG, 33 novel). Jsou financovány státem na základě „výkonnostní dohody“ (*Leistungsvereinbarung*) uzavírané každé 3 roky. Na 22 veřejných univerzitách studovalo v roce 2019 270 000 studentů.
- › **Odborné vysoké školy** (*Fachhochschulen, Universities of Applied Sciences*) jsou zaměřeny na profesní vzdělávání a aplikovaný výzkum. Působí od roku 1994, platí pro ně zákon o studiu na odborných vysokých školách (*Fachhochschul-Studiengesetz – FHStG* Nr. 340/1993; 15 novel). Mohou být zřizovány státem, veřejnoprávními právníckými osobami a soukromoprávními právníckými osobami, pokud působí v oblasti, které se nabízené vzdělávání týká. Mohou uskutečňovat bakalářské, magisterské a diplomové studijní programy a mohou vybírat školné až do výše 363 € za semestr. V roce 2019 studovalo na 21 odborných vysokých školách cca 53 000 studentů.
- › **Soukromé univerzity** se řídí zákonem o soukromých univerzitách (*Privatuniversitätengesetz – PUG*, Nr. 74/2011). Zřizovatelem může být jen právnícká osoba se sídlem v Rakousku. Mohou uskutečňovat všechny typy studijních programů včetně doktorských. 16 soukromých univerzit mělo v roce 2019 přes 13 000 studentů – jsou považovány za dynamicky se rozvíjející sektor rakouského vysokého školství.
- › **Pedagogické vysoké školy** (*Pädagogische Hochschulen, University Colleges of Teacher Education*) se věnují počátečnímu a dalšímu vzdělávání pedagogů pro všechny stupně rakouských škol (toto vzdělání je možno získat i na veřejných univerzitách). Řídí se samostatným zákonem (*Bundesgesetz über die Organisation der Pädagogischen Hochschulen und ihre Studien (Hochschulgesetz 2005)* – HG, Nr. 30/2006). V současnosti je těchto škol 9 veřejných (státní právnícké osoby) a 5 soukromých (z toho 4 církevní). V roce 2019 studovalo na pedagogických vysokých školách přes 14 000 studentů.

Převážná většina studijních programů má „boloňskou strukturu“:

- › bakalářské programy v rozsahu 180 – 240 kreditů ECTS,
- › magisterské programy v rozsahu 120 kreditů na univerzitách a 60 – 120 kreditů na odborných vysokých školách a
- › doktorské programy poskytované pouze veřejnými nebo soukromými univerzitami a trvající nejméně tři roky.

Kromě toho jsou uskutečňovány tradiční „diplomové programy“ (*Diplomstudien*) (v naší terminologii „dlouhé magisterské“), hlavně v oblasti práva, lékařství, hudby a dalších umění (QA 2018, s. 8).

Rakouské vysoké školy nabízejí též mnoho různých studijních programů a kurzů z oblasti dalšího, rozšiřujícího či celoživotního vzdělávání. Veřejná univerzita v Kremži (*Donau-Universität Krems*) se specializuje na další vzdělávání v širokém spektru oblastí.

Státní správu vykonává Spolkové ministerstvo pro vzdělání, výzkum a vývoj (*Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung*, dále jen „ministerstvo“).

Zajišťování kvality

V rakouském vysokoškolském systému je zajišťování kvality věnována značná pozornost, a to jak vnitřnímu tak vnějšímu.

Pokud jde o **vnitřní** zajišťování kvality, příslušné zákony ukládají všem typům vysokých škol vytvoření systému managementu kvality. Podobně jako v jiných oblastech, i zde mají vysoké školy vysokou míru autonomie. Zákony nepředepisují podrobnosti systému, je však vždy požadováno, aby studenti prováděli pravidelně hodnocení studijních programů.

V roce 2011 byl přijat zákon o zajišťování kvality ve vysokém školství (*Hochschul-Qualitätssicherungsgesetz* Nr. 74/2011, HS-QSG), který se týká **vnějšího** zajišťování kvality a vztahuje na všechny sektory vysokého školství (s výjimkou pedagogických vysokých škol, viz dále). V souvislosti s přijetím tohoto zákona byly novelizovány i zákony pro jednotlivé sektory. Podle tohoto zákona byla v roce 2012 ustavena společná Rakouská agentura pro zajišťování kvality a akreditaci (AQ Austria) – do té doby působily agentury tři: pro odborné vysoké školy, pro soukromé univerzity a pro pedagogické vysoké školy.

Rakouská agentura pro zajišťování kvality a akreditaci (*Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria*, AQ Austria) je nezávislá agentura financovaná za státního rozpočtu a z vlastních zdrojů. Má tyto orgány: kuratorium/řídící výbor (5 členů), board (14 členů), valné shromáždění (23 členů) a odvolací komisi (3 členové). Do valného shromáždění vysílají podle stanoveného klíče své delegáty Rada pro hospodářské a sociální záležitosti, rektorské konference, studentské organizace a ministerstvo. Valné shromáždění pak volí (opět podle určitých zásad) členy dalších orgánů. Zákon kromě kompetence jednotlivých orgánů též stanoví, že nejméně 45 % členů kolektivních orgánů musí být ženy. Většina rozhodovací činnosti je svěřena boardu. Předseda (president) boardu je šéfem agentury. Její administrativní činnost zajišťuje sekretariát (který měl v roce 2019 33 pracovníků a pracovníků).

AQ Austria je členem ENQA, v roce 2018 úspěšně požádala o prodloužení svého členství. Při té příležitosti vypracovala vlastní hodnotící zprávu (AQ Austria, 2018), která obsahuje mnoho informací o rakouském vysokoškolském systému. AQ Austria byla též uznána jako akreditační agentura ve Spolkové republice Německo a v Kazachstánu.

Pro **vnější** zajišťování kvality jsou zákonem HS-QSG stanovena tato opatření:

- **Certifikace** systémů managementu kvality vzdělávacích institucí. Je to formální osvědčení, že systém managementu kvality (tj. systém vnitřního zajišťování kvality) vzdělávací instituce je konformní s definovanými kritérii a standardy. Certifikaci uděluje AQ Austria na základě provedeného auditu. Tato certifikace se týká veřejných univerzit a odborných vysokých škol. AQ Austria vydala pro audit směrnici, která obsahuje 5 standardů (vycházejících z ESG). Hodnocená instituce vypracuje vlastní hodnotící zprávu, panel odborníků, v němž jsou zastoupeni i zahraniční odborníci, zprávu posoudí, vykoná návštěvu na místě a napíše expertní zprávu, kterou pak projedná board AQ Austria a rozhodne o udělení certifikace. Ta se uděluje na sedm let; může být též udělena s podmínkou, jejíž splnění se kontroluje po dvou letech. Za audit hodnocená instituce platí. Audit svého systému vnitřního zajišťování kvality si může instituce objednat i u zahraniční či jiné nezávislé agentury.
- **Akreditace** vzdělávacích institucí (**institucionální akreditace**) – státní uznání vzdělávací instituce. Posuzují se tyto oblasti: cíle instituce a její profil, rozvojový plán, nabízené studijní programy, výzkum a vývoj (v případě uměleckých škol umělecká tvorba), vnitřní organizace a její fungování, financování, spolupráce na národní a mezinárodní úrovni. Postup je obdobný jako při certifikaci systému managementu kvality.
- **Akreditace** studijních programů (**programová akreditace**) – státní uznání nabízeného studijního programu. Hodnotí se struktura studijního programu a studijní plán, personální zabezpečení, zajišťování kvality programu, financování a infrastruktura, související výzkum a vývoj a národní a mezinárodní spolupráce.

Oba typy akreditací se týkají odborných vysokých škol a soukromých univerzit. Na základě hodnocení je uděluje QA Austria; než její board vydá příslušné rozhodnutí, musí jej schválit ministr, který posuzuje, zda rozhodnutí není v rozporu s ustanoveními zákona a se zájmy státní vzdělávací politiky. První institucionální akreditace se uděluje na šest let a týká se i připravených studijních programů. Po šesti letech následuje další institucionální akreditace na šest let, která může být podmíněna úkoly, které má škola plnit. Splnění těchto úkolů musí prokázat do dvou let. U odborných vysokých škol se po dvanácti letech další institucionální akreditace už nevyžadují, musí však proběhnout audit pro udělení certifikace. Není-li certifikace udělena, institucionální akreditace ztrácí do dvou let platnost. Další audity pak probíhají vždy po sedmi letech. Soukromé univerzity musí o institucionální akreditaci žádat znovu vždy po dvanácti letech. Pokud škola po udělení institucionální akreditace chce uskutečňovat nový studijní program, musí požádat AQ Austria o programovou akreditaci, která se uděluje v zásadě na neomezenou dobu. V rámci institucionální reakreditace je možno akreditovat i nové studijní programy. Programy v oblasti dalšího vzdělávání nemusí být akreditovány.

Ustanovení o akreditaci se nevztahují na pedagogické vysoké školy, u nichž o zajištění kvality pečuje zvláštní Rada pro zajišťování kvality vzdělávání pedagožek a pedagogů zřízená

při ministerstvu (HS-QSG § 30a). Členy této Rady je šest odborníků na vzdělávání v oblasti pedagogiky. AQ Austria provádí vnější institucionální hodnocení veřejných pedagogických vysokých škol, o které mohou požádat (a také žádají) i soukromé pedagogické vysoké školy.

2. Diskuse

2.1 Vnější hodnocení vysokoškolských institucí a získaná oprávnění

V této části shrneme oprávnění, která jednotlivé typy/kategorie vysokých škol ve sledovaných zemích potřebují k uskutečňování své vzdělávací činnosti, a procesy, na jejichž základě jsou tato oprávnění udělována.

Gruzie – autorizace

Autorizace je oprávnění, které musí získat každá vysoká škola, která chce v zemi působit a vydávat státem uznávané diplomy. Autorizace se uděluje na základě institucionálního hodnocení kvality, které provádí Národní centrum pro zvyšování kvality ve vzdělávání (NCEQE). O autorizaci rozhoduje Autorizační rada NCEQE, jejíž členové jsou jmenováni předsedou vlády na návrh ministra školství na jeden rok, nezávislost je zaručena zákonem. Hodnocení kvality pro účely autorizace je cyklický proces, období je 6 let. Zavedeno je *follow-up* monitorování po 3 letech od získání autorizace.

Vysoká škola, která získá autorizaci, je povinna akreditovat všechny doktorské studijní programy a vybrané studijní programy poskytující profesní vzdělání. Vzhledem k tomu, že finanční státní prostředky jsou poskytovány na studenty studující v akreditovaných studijních programech, je v současné době akreditována většina studijních programů (v roce 2018 to bylo 91 %), i když to není nutné. Akreditaci uděluje NCEQE na základě hodnocení a rozhodnutí své Akreditační rady.

Nizozemsko – institucionální audit

Institucionální audit je periodické, externí a nezávislé hodnocení toho, jak je zajišťována kvalita a kultura kvality v dané instituci. Termín „zajišťování kvality“ tedy v sobě zahrnuje oba zmíněné rozměry kvality. Institucionální audit je zaměřen na fungování vnitřního zajišťování kvality, aniž by bylo pro instituci oficiálně předepsáno, jak má vnitřní systém vypadat. Je to náročná procedura, která se cca po 6 letech opakuje. Hodnotí se naplňování velmi široce formulovaných standardů. Audit není pro vysoké školy povinný.

Vysoká škola, která projde institucionálním auditem s pozitivním nebo podmíněčně pozitivním hodnocením, získá možnost akreditačního hodnocení svých studijních programů (nových i existujících) v limitovaném rámci (hodnotí se 4 standardy); v opačném případě musí programy

procházet extenzivním akreditačním hodnocením (hodnotí se 11 standardů). V případě podmíněčně pozitivního hodnocení jsou vysoké školy uloženy podmínky, které musí splnit do stanoveného termínu. Jestliže podmínky nesplní, je výsledek auditu změněn na negativní a vysoká škola pozbývá výhody hodnocení studijních programů v limitovaném rámci.

Institucionální audit provádí a o jeho výsledku rozhoduje Nizozemská a vlámská akreditační organizace (NVAO), která provádí též akreditační hodnocení studijních programů.

Norsko – institucionální akreditace

Norské vysoké školy mohou získat **institucionální akreditaci**, která se uděluje na dobu neurčitou a umožňuje jim provádět vlastní akreditaci nových studijních programů. Vysoká škola může být akreditována jako univerzita, jako specifická univerzitní instituce nebo jako univerzitní kolej. Limit pro tvorbu nových bakalářských, magisterských a doktorských studijních programů vyplývá z pravomocí uvedených kategorií vysoké školy. Hodnocení pro udělení institucionální akreditace provádí Norská agentura pro zajišťování kvality ve vzdělávání (NOKUT), její Rada (*Board*) rozhodne o výsledku hodnocení pro udělení akreditace, instituce požádá ministerstvo o udělení/změnu institucionální kategorie, kterou pak potvrdí král. Positivní rozhodnutí dává instituci právo užívat chráněný titul příslušné institucionální kategorie a vlastní akreditační autoritu.

Vysoká škola se podrobuje jednou za 6 let auditu, který provádí NOKUT a který je zaměřen na hodnocení vnitřního systému zajišťování kvality. V případě zjištěných nedostatků je škola povinna je nejdéle do roka odstranit. Jestliže nedostatky přetrvávají, ministerstvo institucionální akreditaci odejme a vysoká škola může nejdříve po roce žádat o nové hodnocení. NOKUT může kdykoliv iniciovat kontrolu akreditované vysoké školy, která může mít podobné důsledky jako audit.

Polsko – hodnocení vědecké činnosti

Polské právní předpisy neužívají termín „akreditace“, ani programové, ani institucionální. Oprávnění vysokoškolské instituce působit jako vysoká škola univerzitní nebo neuniverzitní závisí podle nové právní úpravy na hodnocení vědecké činnosti pracovníků dané instituce, které provádí Komise pro hodnocení vědy (KEN). Na základě tohoto hodnocení zařadí ministr pro vědu a vysoké školství instituci do jedné z kategorií A⁺, A, B⁺, B nebo C. Jako **univerzitní** vysoká škola může působit instituce, která byla zařazena do kategorie A⁺, A nebo B⁺ alespoň ve dvou vědeckých oborech. Zároveň získává právo uskutečňovat studijní programy prvního, druhého nebo dlouhého cyklu a organizovat doktorské studium v rámci doktorské školy. Hodnocení se provádí každé čtyři roky.

Instituce zařazené do kategorie B nebo C mohou působit jako **neuniverzitní** vysoké školy. Oprávnění uskutečňovat studijní programy prvního, druhého nebo dlouhého cyklu profesního profilu jim uděluje ministr pro vědu a vysoké školství na základě doporučení Polské akreditační

komise (PAK). Ta svá doporučení vydává na základě provedeného hodnocení. U nových programů hodnotí kvalitu návrhu a připravenost žadající vysoké školy. Po šesti letech pak hodnotí kvalitu uskutečňovaného programu. Je-li toto hodnocení kladné, ministr prodlouží oprávnění k uskutečňování studijního programu na dobu neurčitou. Může ovšem kdykoliv požádat PAK o nové hodnocení. V případech, kdy nad uskutečňovanými studijními programy vykonává supervizi ještě další ministerstvo, ministr pro vědu a vysoké školství bere v úvahu i stanovisko toho ministerstva.

Rakousko – institucionální akreditace

V Rakouské republice se termín **institucionální akreditace** užívá ve smyslu státního uznání/oprávnění uděleného vzdělávací instituci působit jako vysoká škola určitého typu. Týká se pouze odborných vysokých škol a soukromých univerzit. Tuto institucionální akreditaci uděluje Rakouská agentura pro zajišťování kvality a akreditaci (AQ Austria). Poprvé a podruhé se institucionální akreditace uděluje vždy na šest let a zahrnuje i akreditaci studijních programů připravených nebo uskutečňovaných v době akreditačního řízení. U odborných vysokých škol se po prvních dvanácti letech další institucionální akreditace nevyžaduje. AQ Austria u nich však provádí vždy po sedmi letech audit pro udělení certifikace jejich systému managementu kvality. Pokud by škola tento certifikát nezískala, ztrácí po dvou letech institucionální akreditaci. U soukromých univerzit se další institucionální akreditace provádí vždy po dvanácti letech.

Studijní programy nově připravené v období mezi institucionálními akreditacemi vyžadují programovou akreditaci, kterou uděluje rovněž AQ Austria.

Z uvedených údajů plyne, že termín „akreditace instituce/institucionální akreditace“ je v různých zemích vnímán různě, někdy se vůbec neužívá (Gruzie, Polsko). V některých zemích se celé instituce neakreditují, jinde je hodnocení celé instituce nezbytné proto, aby mohla v zemi působit jako vysoká škola apod.

2.2 Průřezová/obecná témata

V této části porovnáme, jak jsou ve sledovaných zemích řešeny některé otázky související se zajišťováním kvality ve vysokém školství, a upozorníme na příklady dobré praxe.

a) Právní předpisy

V **Gruzii** jsou základní ustanovení o zajišťování kvality dána zákonem o vysokém školství (2010) a zákonem o zvyšování kvality ve vzdělávání (2010), který se ovšem týká všech stupňů vzdělávání. Dalšími důležitými dokumenty jsou nařízení ministra o schválení statutu autorizace vzdělávací instituce a o **autorizačních** poplatcích (2010) a nařízení ředitele NCEQE Pravidla pro výběr a činnost expertů pro autorizaci a akreditaci a pro ukončení členství v seznamu expertů.

Dokumenty jsou velmi podrobné a všechny byly v průběhu posledních 10 let několikrát novelizovány.

Nizozemsko má jen jeden zákon o vysokých školách a výzkumu (WHW; 1993), jehož součástí je Nizozemský akreditační zákon 2018, který obsahuje podrobná ustanovení týkající se akreditace a zajišťování kvality. Vysoké školy mají k dispozici i velmi užitečnou publikaci *Assessment Framework for the Higher Education Accreditation System of the Netherlands* (zpracovala a vydala agentura NVAO v roce 2018), která všechny procesy hodnocení kvality velmi podrobně popisuje, včetně všech předepsaných termínů.

Norsko upravuje zajišťování kvality prostřednictvím tří dokumentů, což je poměrně složité, ale dokumenty na sebe vhodně navazují a všude jsou uvedeny odkazy tak, že se s nimi dá relativně dobře pracovat. Základní ustanovení o zajišťování kvality jsou součástí zákona. Zákon stanoví pravomoci krále, ministerstva a NOKUT. Ministerstvo má poměrně velké pravomoci, žádnou roli v zajišťování kvality nehraje norská vláda. Nařízení ministerstva zmocňuje NOKUT k vydání nařízení vztahujícího se k zajišťování kvality, které doplňuje a uvádí podrobnosti k ustanovením ministerského nařízení.

V **Polsku** byl v roce 2018 přijat zákon o vysokém školství a vědě, který nahradil čtyři dosavadní zákony. Tento zákon propojuje systém vysokého školství se systémem vědeckých institucí, zavádí společné postupy hodnocení a zajišťování kvality jejich vědecké činnosti a nově upravuje řadu dalších záležitosti. V návaznosti na nový zákon bylo vydáno několik prováděcích předpisů a též nová klasifikace vědních oblastí. Zákon na jedné straně ponechává v rukou ministra/ministerstva silné rozhodovací pravomoci, na druhé straně minimálně reguluje vnitřní záležitosti a organizační uspořádání vysokých škol. Zákon upravuje i situaci, kdy se univerzitní vysoká škola v důsledku nízkého hodnocení vědecké činnosti změní na neuniverzitní, profesně zaměřenou. Zákon se (až na některé výjimky) nevztahuje na církevní vysoké školy a semináře.

V **Rakousku** se každý ze čtyř sektorů (veřejné univerzity, odborné vysoké školy, soukromé univerzity, pedagogické vysoké školy) vysokých škol řídí samostatným zákonem. Kromě toho platí zákon o zajišťování kvality ve vysokém školství, který se týká vnějšího zajišťování kvality a vztahuje na všechny sektory vysokého školství (s výjimkou pedagogických vysokých škol).

Tři sledované země (Nizozemsko, Norsko a Polsko) mají pro oblast vysokého školství jen jeden zákon, Gruzie má dva a Rakousko jich má pět. Obě tyto země mají pro zajišťování kvality samostatný zákon. Nizozemsko a Polsko má pro oblasti vysokého školství a vědy/výzkumu společný zákon, což lze chápat jako výraz snahy tyto oblasti propojovat i organizačně. O této snaze svědčí i to, že ve všech sledovaných zemích spadají obě uvedené oblasti pod jedno společné ministerstvo.

Systém zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání je ve všech sledovaných zemích upraven především zákonem, buď samostatným (Gruzie, Rakousko) nebo v rámci obecnějšího zákona. Zmíněné zákony pak zmocňují příslušné ministerstvo nebo národní akreditační/hodnotící agenturu k vydání podrobnějších předpisů, standardů a pravidel pro hodnocení kvality. Přestože

se zdá, že např. v Norsku je právních dokumentů příliš mnoho, jejich struktura je velmi jasná, předpisy na sebe navazují a lze s nimi relativně dobře pracovat. Nejvíce různých dokumentů, které je při zajišťování kvality potřeba brát do úvahy, je v Gruzii, a není jednoduché se v nich orientovat. Na druhé straně lze jako příklad dobré praxe citovat podzákonnou normu *Rule of Authorization and Accreditation Experts' Selection and Activities and Termination of Membership of Expert Pool*, která velmi jasně vymezuje požadavky na vnější experty pro všechny typy hodnocení. Zcela jistě není jednoduché podle těchto pravidel dostatečný počet expertů vybrat, ale pokud se to daří, je to pro hodnotící aktivity přínosné. V náročném nizozemském systému zajišťování kvality na národní úrovni (institucionální audit a akreditace studijních programů) je velmi důležitá výše uvedená publikace (*Assessment Framework for the Accreditation System of the Netherlands*), která jasným způsobem popisuje všechny povinnosti vysoké školy a tudíž pracovníkům za tyto aktivity odpovědným poskytuje významnou pomoc.

b) Národní hodnotící/akreditační agentury

Národní agentury pro zajišťování kvality jsou ve všech sledovaných zemích zřízeny zákonem a jsou členem ENQA. Rozsah jejich pravomocí a povinností je zpravidla dán již zákonem nebo některou nižší právní normou; ty se v jednotlivých zemích v řadě ohledů liší. V činnosti agentur je možné najít řadu zajímavých příkladů dobré praxe i problémů, které by měly agentury na základě hodnocení ENQA postupně odstranit.

NCEQE je **gruzínská** národní agentura zřízená zákonem o kvalitě, která je rozsahem svých činností považována za jednu z neaktivnějších institucí přispívající ke vzdělávací politice a její implementaci. Je jedinou agenturou odpovědnou za zajišťování kvality ve vysokoškolském, profesním a obecném vzdělávání v této zemi. Ve vysokém školství není jejím úkolem pouze hodnotit kvalitu pro účel autorizace institucí a pro akreditaci studijních programů, ale explicitně formulovanou činností je podpora rozvoje kultury kvality ve vzdělávacích institucích. Mise zveřejněná ve strategickém plánu NCEQE podporu a rozvoj kultury kvality zdůrazňuje, ale mezi důležité úkoly zařazuje také mezinárodní spolupráci, aktivní členství v Boloňském procesu a roli v Bologna Follow-up Group a v poslední době i úkoly vyplývající z členství v ENQA. V rámci svých pravomocí je také zodpovědná za uznávání vzdělání, což umožňuje potřebný srovnatelný přístup k uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělávání ve všech oblastech studia a lze to považovat za příklad dobré praxe.

NCEQE hospodaří s finančními prostředky, které jsou složeny z účelových prostředků poskytovaných ze státního rozpočtu, poplatků za služby, které NCEQE poskytuje (zejména autorizace a akreditace), účelových půjček a grantů, prostředků získaných z práce na smluvním základě a z příjmů z darů nebo jiných zdrojů, které jsou v souladu s gruzínským právem. Má rovněž svůj majetek, který využívá k plnění svých úkolů. Diversifikované finanční zdroje i vlastnictví majetku přispívá k zajištění nezávislosti agentury na státních finančních prostředcích.

Ředitele NCEQE navrhuje ministr školství a schvaluje předseda vlády, podobně je to s členy Autorizační rady a Akreditační rady NCEQE (rozhodují o autorizaci a akreditaci), kteří jsou předsedou vlády jmenováni na jeden rok. Jejich nezávislost na státních orgánech je teoreticky zaručena zákonem. Přesto experti ENQA v rámci hodnocení pro členství NCEQE v této organizaci doporučili zajistit absolutní nezávislost ředitele na ministerstvu. Vedla je k tomu skutečnost, že i přes teoretickou nezávislost danou zákonem byl ředitel NCEQE několikrát za sebou bez závažných důvodů v krátkém časovém intervalu odvolán a vždy nahrazen jinou osobou. Hodnotitelé se domnívali, že to je nepřijatelné a že navíc častá výměna vedení nedává dostatečné záruky pro kvalitní práci NCEQE (Frederics at al, 2019).

Přestože hodnocení naplňování standardů ESG bylo celkově úspěšné, kritický postoj ENQA se týkal rozhodování Autorizační rady o kvótě pro počet studentů, kteří smějí být na danou vysokou školu v době platnosti autorizace přijímáni, a bylo doporučeno tuto situaci vyjasnit (ESG Standard 2.2).

V **Nizozemsku** působí v oblasti zajišťování kvality organizace, jejíž pozice je v Evropě zatím výjimečná. Jedná se o *Dutch-Flemish Accreditation Organisation* – NVAO, což je mezinárodní, na smlouvě založená instituce, která získala právní status v rámci nizozemského zákona (2005). NVAO pracuje jak na národních úrovních (Nizozemí a Vlámsko), tak na mezinárodní úrovni. NVAO tak bez problémů sdílí mezinárodní zkušenosti a rozšiřuje svoji spolupráci se všemi zájmovými skupinami, s vládami, univerzitami a jejich studenty a s nejrůznějšími organizacemi v Nizozemí, ve Vlámku, v Evropě a v dalších částech světa.

V rámci hodnocení požadovaném při žádosti o prodloužení členství NVAO v ENQA (říjen 2019) doporučil panel mezinárodních odborníků věnovat víc pozornosti ESG Standardu 2.6, který požaduje, aby národní agentura pro zajišťování kvality zveřejňovala pro akademickou komunitu zprávy expertů z externího hodnocení kvality. NVAO tento standard obecně naplňuje, doporučeno však bylo psát zprávy natolik srozumitelně, aby se zvýšil počet jejich čtenářů, včetně studentů, a zvýšila se tak možnost jejich využití.

Norská národní agentura – *Norwegian Agency for Quality Assurance in Education* (NOKUT), byla zřízena zákonem, který zároveň specifikoval její základní úkoly. Je jedinou oficiální agenturou k zajišťování kvalit v norském vysokém školství. Nejvýznamnější aktivitou NOKUT je hodnocení vysokých škol pro získání institucionální akreditace v určité kategorii, která v souladu s danou kategorií umožňuje vlastní akreditaci nových studijních programů. NOKUT v této záležitosti rozhodne na základě žádosti vysoké školy, která nabízí akreditované studijní programy. Svoje rozhodnutí předloží ministerstvu, které učiní finální rozhodnutí o kategorii příslušné instituce (univerzita, univerzitní kolej nebo specializovaná univerzitní instituce). Nejnáročnější je hodnocení pro zařazení vysoké školy do kategorie univerzita. Zajímavý požadavek, který může být vnímán i jako příklad dobré praxe, spočívá v tom, že žádající instituce musí mít právo udělovat tituly nejméně ve čtyřech oborech, z nichž nejméně dva jsou důležité pro rozvoj regionu, ve

kterém příslušná škola sídlí. Kromě dalšího NOKUT provádí také pravidelný (jednou za 6 let) audit vnitřního zajišťování kvality. Příkladem dobré praxe může být požadavek zahrnout do vnitřního hodnocení představitele zaměstnavatelů, společnosti a další odborníky a poskytování poradenství ze strany NOKUT, jak systémy vnitřního hodnocení kvality rozvíjet. Naopak diskutabilní může být požadavek užívat ve vnitřním systému hodnocení kvality praktiky, které schválí NOKUT, nebo aby výsledky auditu vnitřního hodnocení byly veřejné.

Podobně jako v Nizozemsku se i v případě NOKUT doporučení ENQA týká zveřejňování dokumentů. V tomto případě jde o analytické studie (ESG Standard 3.4), které by měly zahrnovat analýzu hodnocení institucí i studijních programů, ale také vlastní práce NOKUT. Specifický zájem by vysoké školy podle doporučení ENQA mohly mít o výsledky z hodnocení NOKUT shrnuté v samostatné zprávě (Vinther-Jørgensen et al 2018).

Na rozdíl od výše uvedených zemí (Gruzie, Nizozemsko a Norsko), kde v oblasti vnějšího zajišťování kvality působí na národní úrovni jedna agentura, působí v Polsku v této oblasti fakticky tři agentury/komise zřízené na základě zákona o vysokém školství a vědě z roku 2018. Polská akreditační komise (PKA) nemá rozhodovací kompetence, provádí hodnocení vysokoškolských institucí i studijních programů a vydává k tomu příslušná stanoviska. Na jejich základě pak ministr pro vědu a vysoké školství vydává rozhodnutí. Tato činnost PKA se týká jen neuniverzitních vysokých škol. Členy PKA v počtu nejméně 80 a nejvýše 90 jmenuje ministr pro vědu a vysoké školství na návrh orgánů působících v oblasti vysokého školství. PKA má svůj sekretariát, který zajišťuje její administrativní činnosti. Komise sestává z 8 sekcí pro skupiny vědeckých oborů a umění, sekce pro vzdělávání učitelů a sekce pro odvolání. Ve své činnosti využívá dosti početný tým dalších odborníků. PKA je členem ENQA.

Komise pro hodnocení vědy (KEN) hodnotí vědeckou činnost výzkumných institucí včetně vysokých škol v jednotlivých vědeckých oblastech a oborech. Členy KEN jmenuje ministr na základě hlasování vědecké obce. Každá vědní oblast v ní má tři zástupce, dalších sedm členů jsou osoby se zkušeností ve vědní politice. Na základě hodnocení KEN, prováděného jednou za 4 roky, přidělí ministr každé instituci jednu z pěti hodnotících kategorií. Jako univerzitní vysoké školy mohou působit jen vysokoškolské instituce, které získaly nejméně ve dvou oborech jedno ze tří nejvyšších hodnocení.

Na kvalitu vysokoškolského vzdělávání v Polsku má vliv i Rada pro vědeckou excelenci, která ovlivňuje udělování vědecké hodnosti doktor habilitowany a řídí řízení k udělení titulu profesor.

V **Rakousku** působí od roku 2012 jedna AQ Austria. Uděluje institucionální akreditaci, tj. oprávnění působit jako vysoká škola odborným vysokým školám a soukromým univerzitám. Uděluje též programovou akreditaci studijním programům vytvořeným v období po udělení institucionální akreditace. 23 členů AQ Austria volí podle určitého klíče orgány působící v oblasti vysokého školství včetně ministerstva. Valné shromáždění pak volí řídicí výbor (5 členů), board (14 členů) a odvolací komisi (3 členové). AQ Austria má svůj sekretariát a ve své činnosti využívá další odborníky včetně zahraničních.

Poplatky: V Gruzii, v Nizozemsku a v Polsku jsou všechny hodnotící činnosti agentur zpoplatněny.

V Rakousku jsou zpoplatněna jen ta hodnocení, která si vysokoškolská instituce, buď domácí nebo zahraniční, u AQ Austria sama objednala. Pouze v Norsku není žádná z aktivit NOKUT prováděna za úplatu.

c) Akreditace studijních programů

Mechanismy akreditace studijních programů se v jednotlivých sledovaných zemích poměrně dosti liší a odpovídají rozdílům v pojetí hodnocení institucí a z toho vyplývajících pravomocí.

V Gruzii je povinná akreditace doktorských studijních programů a vybraných profesních programů. U ostatních programů je akreditace podmínkou pro poskytnutí státních finančních prostředků (NCEQE, 2018). To vede k tomu, že naprostá většina studijních programů je akreditována.

Akreditaci uděluje NCEQE. Pro získání akreditace studijního programu je potřeba naplnit celkem 5 základních standardů, konkretizovaných pro každý standard ve 2 – 4 složkách. Jednotlivé kroky procesu akreditace jsou obecně stejné jako kroky procesu autorizace.

V Nizozemsku se akreditují všechny studijní programy, akreditace uděluje NVAO. Rozlišuje se akreditace nových programů (počáteční akreditace) a akreditace již existujících programů. Jak již bylo uvedeno, vysoká škola, která při institucionálním auditu dostane pozitivní nebo podmíněčně pozitivní hodnocení, získá možnost akreditace svých studijních programů (nových i existujících) v limitovaném rámci. Při akreditaci se klade velký důraz na formulaci předpokládaných výsledků učení (první standard) a potvrzení, že výsledků učení bylo dosaženo (poslední standard). Výstupy z učení musí odpovídat Národnímu kvalifikačnímu rámci.

Příkladem dobré praxe z Nizozemska může být hodnocení dosažených výsledků na základě studentských závěrečných prací, které je velmi důkladné (NVAO, 218). Panel odborníků se zabývá výsledky, které student pro zakončení studia zpracoval/vytvořil. Pro posouzení, jak studijní program standard naplňuje, vybírá panel hodnotitelů finální projekty studentů z posledního období studia (termín projekt se používá proto, že závěrečné práce mohou mít různou podobu) k posouzení. Požaduje se, aby panel vybral a posoudil závěrečné projekty minimálně 15 absolventů daného programu (vybírá na základě studentských osobních čísel, která jsou mu poskytnuta). V případě, že absolventů je méně než 15, posuzuje panel všechny projekty. Výběr musí být sestaven tak, aby umožnil vydat odůvodněné stanovisko, což znamená sledovat přiměřenou rovnováhu mezi uspokojivými, dobrými a velmi dobrými projekty. Je nutné vzít v úvahu také dostatečnou rozmanitost způsobů studia, absolvování studia apod., a lze se rozhodnout o zvýšeném počtu hodnocených závěrečných projektů, je-li potřeba. Členové panelu názory o závěrečných projektech vzájemně sdílejí, pokud je práce jedním členem panelu zpochybněna, je potřeba, aby ji posoudil alespoň jeden další člen panelu. Hodnocená instituce hodnotitelům umožňuje, aby si o finálních projektech udělali názor před návštěvou. V průběhu

návštěvy hodnotitelé diskutují se zkoušejícími v daném programu, aby získali představu o tom, jak byla výstupní úroveň absolventa monitorována.

V **Norsku** závisí povinnost akreditovat studijní programy na tom, do které kategorie vysoká škola patří na základě institucionální akreditace. Univerzity mají právo samy akreditovat nové studijní programy všech stupňů, specializované univerzitní instituce a akreditované univerzitní koleje mají toto právo ve všech oblastech studia, ve kterých mají právo udělovat doktorské tituly, a pro bakalářské programy ve všech oblastech studia. Pro všechny ostatní studijní programy (v případě neakreditovaných univerzitních kolejí jsou to všechny nové studijní programy) je třeba žádat NOKUT o akreditaci.

Příkladem dobré praxe je studijní program, jehož součástí je profesní vzdělávání. Pro akademické prostředí tohoto studijního programu se vyžaduje, aby mezi akademickými pracovníky byli také odborníci s relevantní a moderní znalostí z oblasti profesního vzdělávání. Vysoká škola musí zajistit, aby měl hodnotitel profesního vzdělávání relevantní kompetence a zkušenosti z této oblasti.

Dalším požadavkem je, aby měl tento studijní program formální smlouvu s poskytovatelem praktického vzdělávání (*training*). Obecně pro všechny studijní programy se požaduje, aby usnadňovaly aktivní roli studentů ve vzdělávacím procesu (NOKUT, 2020).

V **Polsku** se termín akreditace neuzívá. PKA provádí hodnocení nově zaváděných studijních programů, na jejichž základě pak vydá ministr pro vědu a vysoké školství příslušné rozhodnutí. Týká se to pouze neuniverzitních vysokých škol. Univerzitní vysoké školy získávají oprávnění k uskutečňování studijních programů, včetně doktorských, na základě hodnocení jejich vědecké činnosti, které provádí Komise pro hodnocení vědy (KEN).

V **Rakousku** se programová akreditace týká jen studijních programů, které byly vytvořeny po udělení institucionální akreditace. Tuto programovou akreditaci uděluje AQ Austria.

d) Standardy pro hodnocení

Ve většině sledovaných zemí souvisejí standardy pro hodnocení kvality studijních programů s ESG 2015 (ENQA, 2015). Bylo to i cílem revidovaného systému zajišťování kvality v **Gruzii**, který byl pilotně odzkoušen v roce 2015. Explicitní součástí standardů je hodnocení výsledků učení. Kromě výsledků učení je součástí standardů pro autorizaci způsob uznávání studia, rozvoj praktických a měkkých (přenositelných) kompetencí a rozvoj kvality výuky. Standardy jsou jasné a jednoduché a lze podle nich objektivně hodnotit.

V **Nizozemsku** standardy zdůrazňují hodnocení výsledků z učení i hodnocení plánů výsledků učení a v souladu s ESG jsou v této zemi všechny standardy kvalitativní (NVAO, 2018). Standardy, podle nichž v Nizozemsku hodnotí institucionální audit, jsou zaměřeny na vizi a politiku instituce, na její implementaci, na hodnocení a monitoring na základě zpětné vazby a na rozvoj záměrů ke zlepšování. Standardy pro akreditační hodnocení studijních programů

obsahují již zmíněné výsledky učení, studijní prostředí a hodnocení studentů. V případě extenzivního hodnocení je studijní prostředí rozčleněno na dalších 8 standardů (*curriculum: orientation, curriculum: content, curriculum: learning environment, intake, staff, facilities, tutoring, quality assurance*), které podrobněji „mapují“ původní jeden standard. Všechny standardy nějakým způsobem souvisejí s ESG nebo se na ně odvolávají.

Norská agentura NOKUT je zmocněna ministerstvem vydat kritéria pro akreditaci studijních programů, která musí být v souladu s mezinárodními standardy, které je Norsko povinno dodržovat. V souladu s ESG požaduje NOKUT aktivní roli studentů ve vzdělávacím procesu. V případě profesního vzdělávání musí mít norské vysoké školy, které toto studium uskutečňují, formální smlouvu s poskytovatelem profesní praxe.

Polská PKA má standardy pro hodnocení uvedeny v příloze svého statutu. Tyto standardy vycházejí z ESG, ale respektují i Polský kvalifikační rámec.

V **Rakousku** vydala AQ Austria pro provádění auditů systémů managementu kvality směrnici, která obsahuje 5 standardů. Tyto standardy vycházejí z ESG a hodnotí 1) strategii managementu kvality, která zahrnuje zásadní a průřezové činnosti a jejich administrativní podporu; 2) strukturu systému, odpovědnosti a kompetence při jeho implementaci; 3) jasně stanovené cíle ve vzdělávací činnosti, 4) cíle v oblasti vědy a výzkumu a 5) cíle v oblasti lidských zdrojů.

e) Metodika *peer review*, panel nezávislých expertů a návštěva hodnocené instituce

Metodika *peer review* a hodnocení kvality (studijních programů, institucí) prováděné panelem nezávislých odborníků (včetně mezinárodních) jsou využívány ve všech sledovaných zemích, v některých jsou označovány za nejvhodnější možnost. Vhodně formulované požadavky na tuto metodiku můžeme najít například v nizozemském systému (viz dále): Hodnocení *peer review* vyžaduje především vzájemnou konzultaci mezi členy panelu a práce panelu funguje na základě důvěry, respektuje principy hodnocené instituce, vede s ní otevřený dialog, posuzuje různé perspektivy a přispívá ke stálému zlepšování.

V **Gruzii** jsou experti pro hodnocení vybíráni na základě dokumentu zpracovaného pro tento účel, který schvaluje ředitel NCEQE (NCEQE, 2018, s.15). Pravidla jsou velmi podrobná a na hodnotitele jsou kladeny vysoké nároky (kvalifikační standardy). Příkladem dobré praxe mohou být požadované obecné kompetence hodnotitelů, které v žádné z dalších sledovaných zemí explicitně stanoveny nejsou: experti musí kromě jiného prokázat znalosti gruzínských zákonů a dalších právních předpisů, které platí pro vysoké školství, musí znát standardy pro autorizaci a mít zkušenosti s hodnocením alespoň jednoho standardu, musí znát Národní kvalifikační rámce, Boloňský proces a ESG 2015. Náročné požadavky se týkají i výběrů studentů pro hodnotící panely. Práce expertů je hodnocena vysokou školou i NCEQE; negativní hodnocení může vést k ukončení členství v seznamu expertů.

V **Nizozemsku** a také v Norsku musí tým expertů (panel) pro jakýkoliv typ hodnocení splňovat požadavky na kvalifikaci svých členů vždy jako celek. V Nizozemsku jmenuje členy panelu NVAO a určuje též jejich požadovanou kvalifikaci. Výběru hodnotitelů do panelu se věnuje velká péče, pro každý panel je připraveno specifické školení jeho členů zaměřené na typ hodnocení, které bude panel provádět. Pro hodnocení *peer review* (NVAO, 2018) se vyžaduje především vzájemná konzultace mezi členy panelu a práce panelu funguje na základě důvěry, respektuje principy hodnocené instituce a vede s ní otevřený dialog. Zvláštní pozornost je v Nizozemsku věnována návštěvám hodnocené instituce, které jsou v případě auditu velmi intenzivní a jsou organizovány ve dvou fázích. První dvoudenní návštěva, označovaná jako průzkumná, je založena na řadě rozhovorů s různými osobami vybranými tak, aby poskytla dostatečný obrázek dané instituce. Cílem druhé, třídní hloubkové návštěvy, je doplnění a vyjasnění názorů, které odborníci panelu získali na návštěvě průzkumné. Hodnocení práce expertů je podobně jako v Gruzii zavedeno také v Nizozemsku, kde po skončení celého procesu auditu vyzve NVAO instituci i členy panelu, aby celou proceduru zhodnotili.

Podobně jako v Nizozemsku také v **Norsku** stanovuje národní agentura NOKUT podrobně požadavky na experty pro hodnocení, které pro jednotlivé případy hodnocení jmenuje. Požadavky jsou upraveny ve čtyřech skupinách: pro studijní program prvního a druhého stupně, pro doktorský studijní program, pro akreditaci instituce a audit institucionální akreditace a pro periodické hodnocení vnitřních systémů zajišťování kvality. Nejprísnější jsou požadavky na experty (složení panelu) pro institucionální akreditaci a její audit: expert z oblasti managementu, expert se zkušeností v relevantní zahraniční instituci, expert z oblasti trhu práce nebo obecně ze společnosti (NOKUT, 2017, s.56). Pro akreditaci jako univerzitní kolej musí mít alespoň jeden expert kvalifikaci *associate professor* (expert s absolutoriem doktorského programu), pro akreditaci jako univerzita musí mít alespoň jeden expert kvalifikaci profesor nebo docent. U periodického hodnocení vnitřních systémů zajišťování kvality se požaduje, aby alespoň jeden z expertů měl obecné zkušenosti v zajišťování kvality.

V **Polsku** provádí PKA svá hodnocení rovněž metodou *peer review* (metodika je uvedena v příloze statutu PKA). Hodnocená vysoká škola vypracuje vlastní hodnotící zprávu (podle směrnice a struktury dané PKA). Poté je sestaven sedmičlenný hodnotící panel, v němž jsou zastoupeni jak členové PKA, tak další odborníci, který vykoná návštěvu na místě a vypracuje zprávu. Tu předloží předsednictvu PKA a hodnocené vysoké škole k vyjádření stanoviska. Předsednictvo projedná zprávu i stanovisko vysoké školy a vydá rozhodnutí o výsledku hodnocení.

Rakouská AQ Austria používá při auditech systémů managementu kvality stejnou metodiku.

Ve všech sledovaných zemích je nutné, aby jedním z členů panelu byl student, v Norsku musí jít o studenta, který má zkušenosti z Rady NOKUT nebo z jiné volené pozice na úrovni instituce nebo z práce pro studentskou samosprávu. V Nizozemsku se doporučuje, aby ve vlastní hodnotící zprávě zpracované pro akreditační hodnocení studijního programu byla samostatná kapitola zpracovaná studenty (NVAO, 2018).

f) Vnitřní systémy zajišťování kvality

Vnitřní systém zajišťování kvality je v národních systémech zajišťování kvality nezbytný, vysoké školy to tak chápou, přestože jsou požadavky na úpravu těchto systémů z pohledu národních zákonů či požadavků národních agentur pro zajišťování kvality velmi rozdílné.

Funkční systém vnitřního hodnocení kvality na veřejných vysokých školách v **Gruzii** vyžaduje zákon, aniž by formuloval jakékoliv další požadavky; žádné požadavky neuplatňuje ani NCEQE. Součástí jednoho ze standardů pro autorizaci je však hodnocení existence a funkce vnitřního systému zajišťování kvality a proto jej bez ohledu na požadavek zákona mají všechny vysoké školy, včetně soukromých vysokých škol.

Podobně v **Nizozemsku** je systém vnitřního zajišťování kvality ponechán zcela na vysoké škole, NVAO ani ministerstvo v žádném dokumentu na tyto systémy žádné požadavky neformulují. Institucionální audit je však na fungování vnitřního zajišťování kvality zaměřen, aniž by bylo pro instituci oficiálně předepsáno, jak má tento systém vypadat.

V **Polsku** zákon z roku 2018 vyžaduje, aby vysoká škola měla systém vnitřního zajišťování kvality, ale nestanoví žádné podrobnosti – ty v rámci široké autonomie ponechává na vysoké škole. PKA uvádí, že však tyto systémy časem získaly (jistě i vlivem prováděných hodnocení) řadu společných rysů, které v podstatě odpovídají standardům ESG.

V **Rakousku** příslušné zákony ukládají všem typům vysokých škol vytvoření systému managementu kvality. Podobně jako v jiných oblastech, i zde mají vysoké školy vysokou míru autonomie. Zákony nepředepisují podrobnosti systému, je však vždy požadováno, aby studenti prováděli pravidelně hodnocení studijních programů.

Na rozdíl od Gruzie, Nizozemska, Polska a Rakouska je vnitřní systém zajišťování kvality vysokých škol v **Norsku** velmi jasně svázán s požadavky ministerstva a s požadavky NOKUT. Nařízení ministerstva kromě dalších podrobných požadavků stanoví, že kritéria musí být ve vhodné podobě v souladu s ESG, do vnitřního hodnocení musejí být zahrnuti představitelé zaměstnavatelů, společnosti a externí odborníci v dané oblasti vzdělávání a že výsledky hodnocení musejí být veřejné. NOKUT vydává nařízení o kritériích pro postupy ve vnitřním zajišťování kvality a o kritériích pro hodnocení vnitřních systémů zajišťování kvality. Mezi důležité požadavky patří uskutečňování institucionálního výzkumu, shromažďování informací s cílem hodnotit všechny studijní programy a požadavek užívat získané znalosti ke zlepšování a k nalezení nedostatků, které musí být v rozumné době odstraněny, a získané výsledky zahrnout do znalostní základny pro rozvoj portfolia instituce a studijních programů. Systém vnitřního hodnocení je podstatný pro získání a udržení institucionální akreditace. NOKUT provádí audit vnitřního systému zajišťování kvality v šestiletých intervalech. Negativní rozhodnutí Rady NOKUT týkající se systému vnitřního hodnocení je předáno ministerstvu, které na tomto podkladě institucionální akreditaci vysoké škole odejme. Zásahy ze strany státu a nezávislé národní agentury NOKUT do vnitřního hodnocení vysoké školy mohou být diskutabilní. Na druhé straně je možné nalézt i zajímavou motivaci ve specifickém požadavku ministerstva pro NOKUT, kterým je ustanovení

poskytovat vysokým školám poradenství v oblasti fungování a rozvoje vnitřních hodnotících systémů.

Závěr

V oblasti vnějšího zajišťování kvality se termín institucionální akreditace ve sledovaných zemích používá jen v Norsku a Rakousku, a to ještě v poněkud odlišném smyslu a s různými právními důsledky. V Gruzii je tomu blízká autorizace vysokoškolských institucí, v Nizozemsku institucionální audit. Polský systém hodnocení vysokoškolských institucí je úzce provázán s hodnocením všech vědeckých a výzkumných institucí. Ve všech sledovaných zemích se kromě toho uděluje vysokoškolským institucím oprávnění k uskutečňování studijních programů různých stupňů (za různých podmínek) označované (s výjimkou Polska) jako (programová) akreditace.

Do právního zajištění uvedených opatření se nepochybně promítá právní tradice jednotlivých zemí, takže někde se celé vysoké školství řídí jediným zákonem, jinde je kromě zákona o vysokém školství ještě samostatný zákon o zajišťování jeho kvality, nebo existují samostatné zákony pro jednotlivé vysokoškolské sektory.

Je možno porovnat též přístup k vnějšímu zajišťování kvality jednotlivých sektorů vysokého školství. Zatímco v Nizozemsku je pro univerzity i profesní vysoké školy používán stejný systém, v Rakousku jsou tyto systémy pro různé sektory vysokých škol různé.

Přestože je zajišťování kvality vysokoškolského vzdělávání ve sledovaných zemích stále jednou ze zásadních priorit pro jeho rozvoj, je z popisu užívaných systémů zřejmé, že najít mechanismus a kritéria pro vnější i vnitřní hodnocení kvality tak, aby nijak neomezovaly akademické svobody a autonomii vysokých škol, aby pracovníci odpovědní za zjišťování kvality nebyli těmito aktivitami zatíženi přes rozumnou míru a tyto aktivity se nestaly spíše hrozbou než zásadní potřebou a aby zároveň tyto systémy spolehlivě zajistily očekávanou a potřebnou kvalitu vzdělání, není jednoduché. Dokumentují to poměrně časté úpravy stávajících systémů podle již nabytých zkušeností, případně získaných příkladů dobré praxe z jiných zemí a tomu odpovídající změny příslušných zákonů a dalších právních norem. Ve většině sledovaných systémů je vidět snaha upouštět od standardů zaměřených na vstupy a využívat především výstupy, kvantitativní indikátory pokud možno nahrazovat indikátory kvalitativními a zdůrazňovat rozvoj kultury kvality na celé instituci.

Jako nejstabilnější ze sledovaných zemí se jeví systém zajišťování kvality v Norsku. Norsko implementovalo cíle Boloňského procesu týkající se zajišťování kvality, které byly přijaty v roce 2003, prostřednictvím dokumentu *Quality Reform* (NOKUT, 2017, s.1). V současné době kvalitu vysokého školství ovlivňují tři dokumenty – zákon o univerzitách a univerzitních kolejích z roku

2005, nařízení ministerstva ze stejného roku, jejichž změny v průběhu posledních let nebyly zásadní, a nařízení NOKUT, které na změny uvedených dokumentů reaguje; poslední revize byla provedena v roce 2017 (NOKUT(a), 2017)). Na druhé se otvírá snaha zjednodušit systém zajišťování kvality ve smyslu snížení počtu různých dokumentů a vylepšit jejich srozumitelnost pro všechny uživatele (NOKUT, 2020). V Rakousku stále platí zákon z roku 2011 a pracuje společná agentura pro všechny typy vysokých škol založená v roce 2012 (AQ Austria, 2018). Nejvíce změn v relativně krátké době bylo uskutečněno v Gruzii (NCEQE, 2018), poslední revize systému zajišťování kvality probíhala v letech 2015-2017, jeho současná verze byla shledána v souladu s požadavky ENQA a NCEQE se stalo jejím členem v roce 2018. Zásadní změny provedlo v systému zajišťování kvality v posledních dvou letech Polsko, kde došlo k úzkému propojení hodnocení kvality vzdělávací a výzkumné činnosti (Zákon o vysokém školství a vědě z roku 2018).

Přestože nizozemský systém zajišťování kvality je poměrně složitý a pro jednotlivé vysoké školy určitě hodně náročný, lze se v Nizozemsku hodně naučit. Společná nizozemsko-flámská agentura NVAO má za úkol nejen zajištění kvality vysokoškolského vzdělávání, ale také podporu jejího stálého zlepšování. NVAO zdůrazňuje, že zajišťování kvality v sobě zahrnuje kromě systému jejího zajišťování též kulturu kvality a péči o její rozvoj. Za nejlepší metodu pro ověřování kvality považuje metodu *peer review*, která se využívá a rozvíjí v systémech zajišťování kvality i v mnoha dalších zemích (Santiago et al, 2008; Institutional Evaluation Programme, 2018), zdůrazňuje potřebu otevřeného dialogu s nezávislými experty a velmi důležitou roli vlastní hodnotící zprávy. Institucionální audit, který NVAO provádí, je zaměřen na zjištění, zda dobře a efektivně funguje vnitřní systém zajišťování kvality v propojení s kulturou kvality a zda hodnocená instituce je schopná realizovat svoji individuální vizi kvalitního vzdělávání a pracuje na jeho neustálém rozvoji a zlepšování (NVAO, 2018).

Jak jsme viděli, systémy zajišťování kvality mohou být dosti rozdílné, přesto všechny národní agentury sledovaných zemí jsou členy ENQA. Potvrzuje to velmi moudrou a motivační strategii ENQA, jejíž hodnotící aktivity jsou založeny na posouzení souladu se standardy ESG, nikoliv na jednoznačném využití jejich textu (Tomas and Kelo, 2020; ENQA, 2016). Tato strategie ENQA souvisí s prosazovanou harmonizací vysokoškolských systémů zemí Boloňského procesu, který od samého počátku (The Bologna Declaration, 1999; Thune, 1998) velmi jasně formuluje cíl zachovat pestrost evropských systémů a rozhodně se nesnažit o vytvoření jednoho modelu evropského vysokého školství.

Literatura:

- AQ Austria. Self-Assessment Report for the external review by ENQA. Vienna: AQ Austria, 2018. Dostupné na: https://www.aq.ac.at/de/internationales/dokumente-internationales/AQ-Austria-self-evaluation-report_ENQA-review_2018_19_after-ENQA-scrutiny_cross-references.pdf.
- CARDOSO, S., ROSA, J. M., STENSAKER, B. Why is quality in higher education not achieved? The view of academics. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 2016, 41, 950–965.
- EGGINS, H. (ed.) Drivers and Barriers to Achieving Quality in Higher Education. Rotterdam: Sense Publishers, 2014.
- FLOOD, J. T., ROBERTS, J. The evolving nature of higher education accreditation: legal considerations for institutional research leaders. *New Directions for Institutional Research*, 2016, 172, 73–84.
- FREDERIKS, M., MOEHREN, J., KOVACEVIC, M., HOVHANNISYAN, G. ENQA Agency Review: NCEQE. ENQA, 2019. Dostupné na: <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2019/05/External-Review-Report-NCEQE-Final.pdf>
- GIBBS, A., VRIES, de O., BECCARI, L., RAIJMAKERS, A. Enqa agency review: Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders (NVAO). ENQA, 2017. Dostupné na: https://enqa.eu/wp-content/uploads/2017/09/Review-report-NVAO_FINAL.pdf
- HAAKSTAD, J., TEIXEIRA, P., MATTISEN, H., DEMYDENKO, A. ENQA Agency Review: Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria (AQ Austria). ENQA, 2019. Dostupné na: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/AQ-Austria-external-review-report.pdf>
- HARVEY, L. *Lessons learned from two decades of quality in Higher Education*. 2016. <https://www.qualityresearchinternational.com/Harvey2016Lessons.pdf>.
- CHMIELECKA, E., DĄBROWSKI, M.: Accreditation and evaluation in Poland: Concepts, developments and trends. In SCHWARZ, S., WESTERHEIDEN, D. F. (eds.). *Accreditation and evaluation in the European higher education area*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004, 371 – 393.
- JELIAZKOVA, M., WESTERHEIDEN, D. F. The Netherlands: A leader in quality assurance follows the accreditation trend. In SCHWARZ, S., WESTERHEIDEN, D. F. (eds.). *Accreditation and evaluation in the European higher education area*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004, 323 – 345.
- KOHOUTEK, J. (ed.). *Implementation of the standards and guidelines for quality assurance in higher education in the Central and East-European countries: agenda ahead*. Bucharest: UNESCO-CEPES, 2009. 321 s.
- LANARÈS, J., HEINTZE, R., AUBERT-LOTARSKI, A., ZARINA, I. ENQA Agency Review: Polish Accreditation Committee (PAK). ENQA, 2018. Dostupné na: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/PAK-external-review-report.pdf>.
- NCEQE. Self-Assessment Report for the ENQA Review. Tbilisi: NCEQE, 2018. Dostupné na: <https://enqa.eu/wp-content/uploads/2018/09/NCEQE-SAR-2018.pdf>.

NOKUT. ENQA Review of NOKUT 2017: Self-assessment Report. Dostupné na: https://www.nokut.no/contentassets/02c019a4a8824e5db0d5c34fc5523122/nokuts_self-assessment_report_2017.pdf.

NVAO. Assessment Framework for the Higher Education Accreditation system of the Netherland. 2018. Dostupné na <https://www.nvao.net/en/publications/assessment-framework-accreditation-system-the-netherlands-2018>

PECHAR, H., KLEPP, C. Accrediation and differentiation: A policy to establish new sector in Austrian higher education. In SCHWARZ, S., WESTERHEIDEN, D. F. (eds.). *Accreditation and evaluation in the European higher education area*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004, 43 – 64.

RYAN, P. Quality assurance in higher education: A review of literature. *Higher Learning Research Communications*, 2015, 5 (4). Dostupné na: www.hlrcjournal.com.

SCHWARZ, S., WESTERHEIDEN, D. F. (eds.). *Accreditation and evaluation in the European higher education area*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004, 493 s.

STENSAKER, B. The blurring boundaries between accreditation and audit: The case of Norway. In SCHWARZ, S., WESTERHEIDEN, D. F. (eds.). *Accreditation and evaluation in the European higher education area*. Dodrecht: Kluwer Academic Publishers, 2004, 347 – 369.

VINTHER-JØRGENSEN, T., DRAGOJEVIC, Đ., NOKKALA, T., BLUM, H. ENQA Agency Review: Norwegian Agency for Quality Assurance in Education (NOKUT). ENQA, 2018. Dostupné na: <https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/External-Review-Report-NOKUT-FINAL.pdf>.

WILKERSON, J.R. Navigating similarities and differences in national and international accreditation standards: A proposed approach using US agency requirements. *Quality Assurance in Education*, 25 2017, 25 (2), 126-145. Dostupné na: <https://doi.org/10.1108/QAE-02-2016-0005>.

Webové stránky státní správy a agentur pro zajišťování kvality:

Gruzie:

NCEQE: <https://eqe.ge/en/static/69/education-system/higher-education>

National Erasmus+ Office Georgia: <http://erasmusplus.org.ge/en/ug-in-georgia>

Ministry of education and science of Georgia: <https://www.mes.gov.ge/?id=&lang=eng>

Nizozemsko:

NVAO: www.nvao.net

Ministry of education culture nad Science:

<https://www.government.nl/ministries/ministry-of-education-culture-and-science>

Norsko:

Ministry of Education and Research: <https://www.regjeringen.no/en/>

NOKUT: www.nokut.no

Polsko:

STUDIE

Ministerstvo pro vědu a vysoké školství: <https://www.gov.pl/web/nauka/>

Polská akreditační komise: www.pka.edu.pl

Rakousko:

Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung:

<https://www.bmbwf.gv.at/wissenschaft-hochschulen/>

AQ Austria: www.aq.ac.at

Ing. Helena Šebková, CSc.

sebkova@csvs.cz

Ing. Vladimír Roskovec, CSc.

roskovec@csvs.cz

Centrum pro studium vysokého školství, v.v.i.

Jankovcova 933/63

170 00 Praha 7 – Holešovice